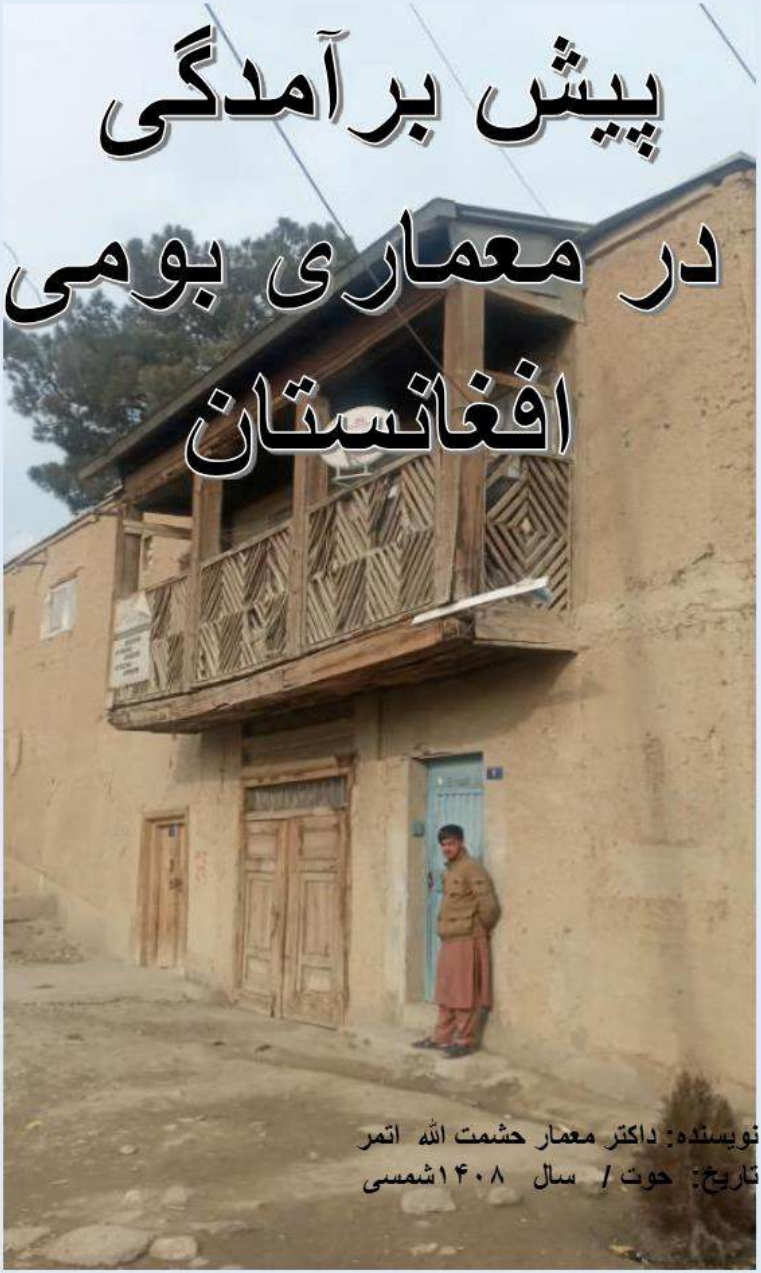
پیش برآمدگی در معماری بومی افغانستان

نویسنده: داکتر معمار حشمت الله اتمر

تاریخ: حوت / سال ۱۴۰۸شمسی

بسم الله الرحمن الرحيم

مشخصات کتاب

عنوان: پیش برآمدگی در معماری بومی افغانستان

نویسنده: داکتر مهندس حشمت الله ,, اتمر ،،
ادیتور:
دیزاین پشتی: داکتر مهندس حشمت الله ,, اتمر ،،
مطبعه:
تعداد چاپ : ۳۰
تاریخ چاپ: حوت / سال ۱۴۰۸
واتساپ: ۹۳۷۹۹۳۷۶۹۹۸+
ایمیل : atmar_hashmatullah@yahoo.com

حق چاپ و نشر محفوظ است:
کلیه حقوق اعم از باز نویسی، چاپ، تکثیر، نخسه برداری، ترجمه و فلم سازی پیگرد قانونی دارد، نقل مطلب با ذکر ماخذ به معیار های پذیرفته شده بلا مانع است.

فهرست

مطالب صفحه
پشتی ۱
بسم الله الرحمن الرحیم..... ۲
مشخصات کتاب ۳
فهرست ٤
مقد مه ٦
برای یادداشت ۸
معلومات عمومی..... ۹
معماری ۱۸
پیش برآمدگی..... ۲۱
دلایل اصلی پیش برآمدگی در معماری بومی افغانستان ۲۱
انواع پیش برآمدگی ها..... ۲۳
بالکن..... ۲۳
ابعاد بالکن..... ٤۷
بالکن درکوچه توپچی باغ مربوط به گذر توپچی باغ ٤۹
بالکن در کوچه کنار و سمت شرق باغ قاضی – گذر باغ قاضی..... ٥۷
بالکن در خانه رهایشی گذر پنج، کوچه اچکزایی ها ٦۱
بالکن در کوچه پنجم تنور سازی - شهرآرا ٦٤
لودژ یا لوج..... ۷۳
ارکر (بالاخانه، شاه نشین، اتاق جلو آمده یا پیش برآمده) ۷٦
پیک بالای کلکین ۹٦

پیک های لبه بام..... ۹۸
پیش برآمدگی گالری..... ۱۱۸
ماخذ:..... ۱۵۱
لست کتاب های چاپ شده..... ۱۵۲
لست کتاب های تحت کار ۱۵۸
در صورت وقت و امکان ۱۵۹
پشتی اخیر..... ۱۶۰

مقد مه

الحمد الله رب العالمين والعاقبة للمتقين ولا عدوان إلا على الظالمين، والصلاة والسلام على خاتم النبيين، وعلى آله وأصحابه أجمعين، ومن تبعهم بإحسان إلى يوم الدين وبعد :

(إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْأِسْلامُ [1]) (وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْأِسْلامِ دِيناً فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ [2])

"همانا دین پسندیده نزد پروردگار دین اسلام است"؛.
هرکه غیر از اسلام دین دیگری انتخاب نماید، هرگز از وی پذیرفته نمیشود و او درآ خرت از زیان کاران (گنهکاران) است.

حمد بی پایان، سپاس بی حد (اندازه) خداوند متعال را که جهان را با تمام راز ها، مملو از عجائب، زیبایی ها، روز را برای عبادت و کار، شب را برای استراحت، تا تمام خستگی های روز در آن رفع گردد، خلق کرد. تا صبح صادق با ذکر الله (ج) برخیزد و برای به دست آوردن رزق حلال حرکت نماید.

سپاس گذارم تا زمین را غنی ازمعدنیات، آب و هوا را برای بقای انسان ها، حیوانات، حشرات، نباتات آفرید، تا بخورند، بنوشند ولی اصراف نکنند.

انسان ها را اشرف مخلوقات با عقل عالی و عاطفه خاص آفرید تا در بین آفریده گان خیلی متفاوت باشند.

خیلی خرسندم که برای من آخرین پیامبر، دین کامل را نصیب گردانیده و صحت خوب را لطف نموده تا بتوانم از دریچه کوچک آگاهی و اندوخته های که به من اعطا فرموده، برای برادران و خواهران مسلمانم شریک سازم.

پروردگارا!
راه خود را برای ما آسان ساز، طوریکه غیر از تو نبینیم، نشناسیم، ذات و هستی ما را به مقام فنا (از بین بردن، نابود ساختن) برسان، تا شائبه ای (تصور، فکر، خیال) از انانیت (تکبر، کبر، غرور) و استکبار(غرور) در وجود مان نباشد و سراپا بنده محض (خالص، پاک، صاف) وعبدِ (بنده) تو بوده باشیم.

- از کلیه صاحب نظران و دست اندرکارانیکه این کتاب را مطالعه می نمایند، احترامانه تقاضا به عمل می آید تا نکته نظرات وپیشنهادات خود را برای بازنگری این کتاب ارسال نمایند.

Whats App: 0799376998

با عرض حرمت
داکتر مهندس حشمت الله اتمر

.....

برای یادداشت

۱-

.....

۲-

.....

۳-

.....

۴-

.....

۵-

.....

۶-

.....

۷-

.....

۸-

.....

۹-

.....

۱۰-

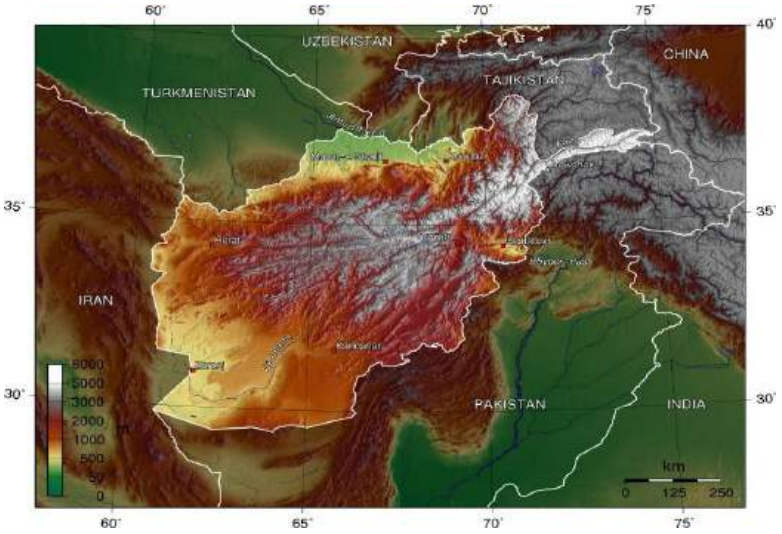
.....

معلومات عمومی

افغانستان یک کشور کوهستانی محصور در خشکی است که در جنوب آسیای مرکزی واقع شده است، همچنین بعضاً به عنوان بخشی از خاورمیانه نیز در آن قرار گرفته است.

کشورما از نظر وسعت چهلمین کشور بزرگ جهان است. کابل پایتخت و بزرگترین شهر افغانستان است که درولایت کابل واقع شده است.

افغانستان که از نظر استراتژیک در چهار راه مسیرهای عمده تجاری قرار داشته است، از قرن ششم قبل از میلاد، توجه تعداد زیادی از مهاجمان را به خود جلب کرده است

نقشه مو قعیت جغرافیایی افغانستان

کوه های هندوکش، واقع در شمال شرقی به جنوب غربی سراسر کشور، کشور را به سه منطقه عمده تقسیم می کند:

۱- مناطق مرتفع مرکزی، که تقریباً دو سوم مساحت کشور را تشکیل می دهد.
۲- مناطق هموار جنوب غربی، که یک چهارم سرزمین را تشکیل می دهد.
۳- منطقه دشت های شمالی کوچکتر، که شامل حاصل خیزترین خاک کشور است.

ارتفاعات زمین به طور کلی از شمال شرقی به جنوب غربی، به امتداد کوه هندوکش، از بلندترین نقطه آن در کوه های پامیر در نزدیکی مرز چین تا ارتفاعات پایین تر در مرز با ازبکستان شیب یا میل می یابد.

در شمال، غرب و جنوب غرب هیچ مانع کوهستانی درکشورهای همسایه وجود ندارد. دشت های شمالی به دشت های ترکمنستان میپیوندد. در غرب و جنوب غربی، مناطق هموار و بیابان ها درایران ادغام می شوند.

افغانستان در صفحه تکتونیکی قاره آسیا واقع شده است، راهرو یا دهلیز واخان و سایر مناطق شمال شرقی افغانستان، از جمله کابل ، در یک منطقه فعال زمین شناسی واقع شده است، در طی قرن بیستم بیش از ده زلزله در اینجا رخ داده است.

قسمت عمده ای از مرز شمالی و بخش کوچکی از مرز با پاکستان توسط دریا ها مشخص شده است. خطوط مرزی باقی مانده سیاسی هستند تا طبیعی. مرز شمالی از کوه های پامیر در شمال شرقی تا منطقه ای از تپه ها و بیابان ها در غرب، در مرز با ایران ، تقریباً ۱۶۸۹ کیلومتر به جنوب غرب امتداد دارد.

مرز مشترک با ایران قبل از رسیدن به انتهای شمال غربی پاکستان از دریای هاری به سمت جنوب از مناطق دشت و بیابانی عبور می کند. قسمت جنوبی آن از دریای هیرمند یا هلمند عبور می کند.

افغانستان به شش کشور مرز مشترک دارد. طولانی ترین مرز آن خط دیورند است که تمام مرز جنوبی و شرقی آن با پاکستان را تشکیل می دهد.

کوتاه ترین آن هم مرز باولایت سین کیانگ چین، فقط ۷۶ کیلومتر درانتهای راهرو واخان (پنجره هند) است، یک قطعه زمین باریک به طول ۲۴۱ کیلومتر که از شرق تاجکستان و پاکستان امتداد دارد، عرض آن در باریکترین نقطه تنها ۱۱ کیلومتر است.

مرز با پاکستان از ایران به شرق از طریق تپه های چاگای و انتهای جنوبی کویر ریگستان و سپس از طریق کوه ها به سمت شمال کشیده می شود.
سپس یک مسیر نامنظم از شمال شرقی پیش از رسیدن به خط دیورند، که در سال ۱۸۹۳ تاسیس شده است، دنبال می شود.

این خط از طریق مناطق کوهستانی تا منطقه گردنه خیبر ادامه دارد.

فراتر از این نقطه به تاج هندوکش می رسد که از شرق به کوه های پامیر می رود.
خط دیورند قبایل پشتون منطقه را بین افغانستان و پاکستان تقسیم می کند. ایجاد آن باعث نارضایتی زیادی در بین افغان ها شده و نیز باعث ایجاد تنش های سیاسی بین دو کشوراست. (۱)

.محیط زیست طبعی

معماری افغانستان بادر نظرداشت تاثیرات شرایط خاص، موقعیت جغرافیایی، اقلیمی و کلتوری رشد نموده است.

افغانستان باداشتن مرزهای موجوده یعنی نقشه سیاسی فعلی، سرزمینی است کوهستانی که درقلب قاره آسیا ودر آسیای میانه که بین تعدادی از کشورهای همسایه بشکل محاط به خشکه موقعیت داشته و راه بحری ندارد.

افغانستان ۲۹ درجه تا۳۸ درجه عرض جغرافیایی و بین ۲۹ درجه و۳۰ دقیقه و۳۸ درجه و۳۰ دقیقه عرض‌شمال و۶۰ درجه و۳۰ دقیقه و۷۵ درجه و۵۰ دقیقه طول شرقی نصف‌النهار گرینویج موقعیت دارد.

افغانستان قلب تپنده قاره‌آسیا بوده، که یك کشور کوهستانی وغنی در بین کشورهای آسیای مرکزی و شرق میانه قرار دارد.

برای کشور محاط به خشکه افغانستان که دارای کوهای بلند وشامخ، تپه‌های پهن و خاکی وادی های سرسبز و ریلف بسیار متفاوت، یعنی بلندی ها وپستی ها که فاکت اساسی برای شناسایی شناخت این سرزمین و تفکیك آن با دیگر کشورهای آسیایی است وزمینه خوبی برای کشاورزی و مالداری آماده ساخته است.

چهار بر پنج (٥/٤) حصه کشور را کوهای بلند و سر به فلك کشیده، چون کوه‌های هندو کش، کوه بابا، پاراپامیزاد که از طرف شرق شروع و آهسته آهسته به طرف غرب ارتفاع خود را از دست داده به شکل تپه ها و بعدا در آنسوی مرز کشور ایران به وادی های کم ارتفاع و دشت ها ادامه می یابد.

رول یانقش اساسی را در زنده گی مردمان افغانستان همانا داشتن دریاهای خروشان، جهیل‌های پر از آب داشته که زمینه ساز کشاورزی و مالداری است.

کوه‌های افغانستان به چهار حوزه دریایی تقسیم گردیده است که می توان ذیلا از آن نامبرد:

۱- حوزه جنوب غرب دریاهای که ازین حوزه سرچشمه گرفته چون دریای کابل ومعاونین آن به بحر هند می ریزد.
۲-حوزه شمال شرقی دریای مشهور آن آمو دریا یا دریای آمو و معاونین آن است سرچشمه گرفته و به جهیل ارال می ریزد.
۳- حوزه شمال‌غرب دریاهای سرچشمه گرفته چون مرغاب به دشت های قراقرم جنوبی جذب می گردد.
٤**- حوزه جنوب غرب** دریای مهم آن دریای هلمند است که به جهیل سیستان می ریزد.

دریاهای خروشان و پر از آب باعث شده که مردم افغانستان به کشت، زراعت و مالداری رو آورد و از این رو کشاورزی توجه مردمان قدیم و بومی این سر زمین را از همان وقت بخود جلب نموده است.

موقعیت کوه‌های بلند وعمدتا عریض نه تنها باعث بروز مشکلات در قسمت رفت و آمد و ارتباتات شمال به جنوب و دیگر وادی های این کشور شده، بلکه باعث مشکلات در ساختن راه ها و سرك ها نیزگردیده است.
کشورمحاط به خشکه افغانستان بدون خط ریل یا راه آهن بوده (در آن زمان که نویسنده این کتاب را نوشته بود) که ارتباطات مردم یك منطقه به منطقه دیگر توسط راه های باریك پیاده روها و راه های حیوانی وصل و فاقد شهراه های موتر رو وعصری بود.

محققان کشورهای مختلف تحقیقات زیادی درعرصه یافتن راه های معقول برای ارتباط شمال افغانستان به شکل عصری، پخته واساسی شده، مگر موفقیت آمیز نبوده و جامعه عمل نپوشاند.

بعد از تحقیقات محققان روسی بالای کوه‌های هندوکش موفق شدند تا درسال (١٩٦٤) میلادی بادر نظرداشت همه مشکلات کوهی و موانع دیگر، راه جدیدی ترانسپورتی را از شمال کشور به جنوب باز وهمه ولایات شمالی را به پایتخت یعنی کابل وصل نماید.

این شهرا توسط حفر تونل سالنگ که دارای ارتفاع (٣٣٦٣) متر از سطح بحربوده و(٢/٧) کیلومتر طول دارد. قابل یاد آوری است که شهراه های دیگر نیز درین زمان ازطریق کوشکی و گذشته ازهرات به ولایت کندهار وصل گردید که ایجاد این شهراه ها به اتصال راه‌های حلقوی، ترانسپورتی و مواصلاتی بین شهرها و ولایات اطراف کوه های هندوکش گردیده و بعداً باعث اتصال ولایات های جنوبی نیز شد.

در سال (١٩٨٢) پل بزرگی بالای دریای آمو در ولایت بلخ در منطقه حیرتان تاسیس که باعث اتصال راه زمینی با کشور اتحاد شوروی (وقت) کشور ازبکستان شد.

این شاهراه بزرگ، اساسی و اقتصادی باعث ایجاد راه های دیگر مواصلاتی به گوشه و کنار شهرها و قصبات کوچك گردیده، که در رشد اقتصاد مردمان منطقه رول اساسی را بازی و به انکشاف زراعت در مناطق شمال کشور نسبت به سابق و استفاده بیشر از منابع آب دریای آمو برای کشاورزی گردید.

راه یافتن به کوه‌های غنی و بلند دستیابی به رازهای مهم کلتوری مجسمه های غیر مشهور کشورباستانی، کلتور مردمان قدیم و باشنده گان اصلی و بومی شده که رول اساسی را در رشد فرهنگ عصری، علمی و تاریخی ایفا نموده است.

شرق شناس و افغانستان شناس معروف و مشهور ای. یی. نسی ساریف مصروف تحقیقات زیادی در مورد افغانستان بوده، که در آثار خود راجع به راه های باریك سعب‌العبور، که توسط اسپ ها ودیگر مواشی به آن سفر نموده است می نویسد که:
من در موقع سفر درین راه های دشوار با اسپ سفر نموده ام، درین سفرها مرا ترجمانم همرایی می کرد وحتی به جاه های سفر نمودم که قبل از من هیچ خارجی دیگر سفر ننموده بود و مردمان کهن سال خارجی ها را ندیده و بعضی‌ها ترسیده وحیرت آمیز به من نگاه می کردند، بعضی مناطق تاحال به شکل سابق آن دچار مشکلات فراوانی در قسمت راه های مواصلاتی باقی مانده و غرض سفر از یك منطقه به منطقه دیگر با استفاده از حیوانات

مانند: اسپ، قاطر و مرکب (الاغ) سفر می نمودند، که بعضا این سفر در ایام زمستان و برف باری به مشکلات زیادی مواجه و یا هم برای مدت طولانی مسدود می گردید.

بطور مثال:
ازمناطق شرقی افغانستان، اطراف کوه‌های هندوکش نامبرد، که معاون دریای کابل یعنی دریای کنر از آن سرچشمه گرفته است که از مناطق دشوار و سعب‌العبور منطقه نورستان که قبلا بنام کافرستان یعنی مردمان غیر باورمند به موجودیت خداوند(ج) مسمی بود.

درمنطقه جنوب غرب کوهای هندوکش و پارا پامیزاد، کوها ارتفاع اعظمی خود را از دست داده و به مناطق هموار چون غزنه و قندهار، که دارای وادی های بزرگ و عریض ادامه دارد.

مردمان این سرزمین ها از قدیم به کشاورزی، زراعت و مالداری مشغول و مصروف بودند. قسمت جنوب غرب کشور را وادی های فراخ، حاصل خیز و دشت های سوزان تشکیل داده که از مناطق مشهور آن که به دو طرف دریای هلمند موقعیت داشته نام برد. که مشهورترین آن دشت مارگه یا مارگو(دشت مرده) که یك دشت کاملا ریگی است و به سمت غرب دریا موقعیت دارد.

به طرف شرق دریای هلمند صحراها و دشت های ریگی که بنام (منطفه ریگی) یاد شده موجود و مسما است. (۲)

معماری

ایجاد هنر بوده که بیانگر مادی و فزیکی عصر خود می باشد. بناً در تمام عصرها شروع نخست از پا گذاشتن به رشد و تمدن جامعه برای بهبود و ساز ماندهی سبك و روش یا به عباره دیگر زنده گی بهتر انسانی راه را باز نموده است.

انسان‌ها با درك محیط ماحول و اطراف خود از همان قدیم دست به کار شده با نگاه به محیط، نظر به ضرورت و گذشت زمان با در نظر داشت خوشبختی ها و بد بختی ها تخیلات به کمك معماری در محلات زیست و انعکاس نیرومند قدرت طبیعت بخاطر دفاع سریع از دشمنان تخیلی پرداخته است.

معماری قدیم در افغانستان یك میراث بزرگ فرهنگی مردمان غیور و سلحشور این سر زمین بوده که بادر نظر داشت شرایط خاص اقلیمی، موقعیت جغرافیایی، مراحل تاریخی، مشکلات دشوار محیطی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی را دنبال و نقش مهمی را در رشد آن بازی نموده است.

نظر به پیشرفت درعرصه بحرشناسی و ایجاد راهه ای بحری، بالخصوص دسترسی به کانال سویس که راه جدید ارتباتی بین کشورهای منطقه را از طریق بحر به قاره آسیا وصل و ارتباط داد، که درین وقت افغانستان در مو قعیت مهم جغرافیایی یعنی قلب آسیا جایگاه خاص را پیدا نمود.

مو قعیت مهم جغرافیایی افغانسان سبب شد تا کاروان‌های بزرگ تجارتی از غرب به شرق ازطریق این کشور راه یابد، راه دشوار و پر خطر بحری از طریق چین و هندوستان به یك راه امن جدید، مفید از طریق افغانستان مبدل گردید.

تحولات متعدد و پی در پی تاریخی شاهد رشد سریع کلتور و فرهنگ مردمان قدیم سرزمین‌ها گردیده که بشکل افسانه‌ها برای نسل جدید به میراث مانده است.
اما مو جودیت همان اشکال فرهنگی قدیمی آبدات و آثار تاریخی همان وقت است، که برای نسل عصر امروز راه رشد کلتور و فرهنگ گذشته را بیان و از راز های همان زمان با خبر می سازد. حال بیشتر ازهمه واضیح می گردد که، درمیان اکثر آثار و آبدات تاریخی کلتوری ملی، معماری مردمی معلومات نهایت زیاد بدست آمده که بیانگر تمدن مردمان قدیم سر زمین هاست که درین آثار هنر سنتی تجربه کاری مردمان و نسل گذشته نهفته است.

پرنسیب اساسی یکجا کردن یعنی وصل کردن (کمپوز) معماری، هیچگاه از بین رفتنی نبوده، بلکه به صفت یك قوه بزرگ و ناگسستنی در شرایط عصر حاضر نیز پا برجا و جایگاهی خاصی هارمونیك در تشکل محیط ماحول مادی ما دارد.

به صفت یك عامل یا فکتور اساسی که معماری افغانستان را شناسایی و تفکیك می نماید همانا موقعیت بسیار مهم جغرافیایی در خصوص شرایط اقلیمی، اقتصادی و فرهنگی بوده که بطور مختصر در باره آن تحت عنوان ذیل تذکر و به مطالعه می گیرم. (۲)

پیش برآمدگی

پیش برآمدگی (کنسول یا بیرون زدگی ساختمانی) یکی از شاخص ترین عناصر هنری و کار بردی در معماری بومی و سنتی افغانستان است که نمونه های موجوده آنرا در بافت های قدیمی شهر هایی چون کابل، نورستان، بدخشان، غزنی، هرات، قلعه های اطراف شهر کابل، بامیان و لوگر نیز مشاهده نمود.

در شهر کابل قدیم نمونه های موجوده آنرا دردامنه های کوه شیر دروازه یعنی عاشقان وعارفان، مناطق شهر آرا، مرادخانی، بی بی مهرو و به دو طرف و عقب ساختمان های جاده میوند، و دامنه کوه آسمایی مشاهده نمود.

این عناصرهمزمان پاسخگوی نیاز های اقلیمی، ساختمانی، کلتوری و فرهنگی جامعه وقت بوده اند. (۳)

دلایل اصلی پیش برآمدگی در معماری بومی افغانستان

- علت شکل گیری
  مکانیزم و تاثیر در معماری بومی افغانستان

- پاسخ به اقلیم
  ایجاد سایه اندازی بروی دیوار ها و کلکین های طبقه پایین در ایام تابستان و جلوگیری از تر شدن دیوار های کاه گلی و کلکین های چوبی که از چوب ارچه ساخته شده اند.

- محدودیت زمین
چون اکثرا در مناطق شهری زمین ها ی هم کف محدود بوده بنآ پیش برآمدگی در طبقات بالا بدون تغییر و تصرف کوچه، فضای زندگی را توسعه میدادند.

- مسایل فرهنگی و محرمیت
ایجاد دید یک طرفه از بالاخانه به سمت کوچه، طوریکه اعضای خانواده بدون دیده شدن از سمت کوچه و یا بیرون.

- مسایل زیبایی و هنر چوب
این پیش برآمدگی ها با پشت بند ها (کنسول ها) و توفال های چوبی کندنکاری تزیین شده که هویت دید فوق العاده را به شهر میبخشد.

- مسایل اقتصادی و فضای داخلی را منظم ساختن
در شهر ها خصوصآ شهرکهنه کابل که دارای کوچه های غیر منظم باریک و بدون یک مسیر داشته و کسانیکه در امتداد آن خانه رهایشی یا ساختمان اعمار کوشش نموده اند تا با پیش برآمد به سمت کوچه در منازل دوم و سوم از فضای رایگان استفاده نموده و در قسمت های که اتاق های شان دارای برکجی و غیر منظم بوده را به شکل منظم چهار ضلعی و یا مستطیل درآوده که از یکطرف فضای

داخلی اتاق را بدون پرداخت پول، بزرگتر و از جانبی دیگر منظم سازند. (۳)

انواع پیش برآمدگی ها

پش برآمدگی ها در معماری بومی افغانستان به اشکال ذیل دیده میشود:

- بالکن
- لودژ یا لوج
- ارکر (بالاخانه، اتاق جلو آمده یا پیش برآمده)
- پیک بالای کلکین
- لبه بام
- گالری

بالکن

تعریف بالکن:

پیش برآمدگی در یک تعمیر که از سه طرف باز و از یک طرف بسته و از جانبی هم از سطح صفری یا هم کف تعمیر بلند باشد، بنام بالکن یاد میشود.

تخنیک ساختمان بالکن های چوبی

در مناطق زلزله خیز افغانستان به ویژه کابل و هندوکش از سیستم کلاف کشی چوبی پیشرفته به نام سنج استفاده میشد.

نحوه اجرا:

تیر های چوبی عمدتآ چوب چچنار وطنی به صورت افقی از داخل دیوار عبور کرده و به بیرون صاختمان کنسول میشدند.

عملکرد:

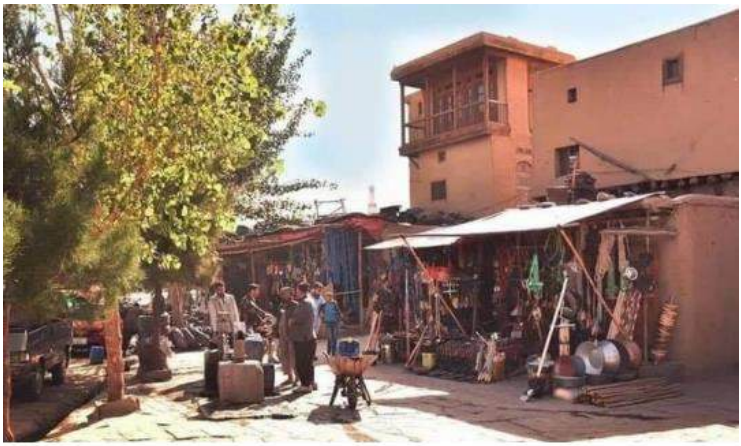
این تیر های بیرون زده یا بیرون برآمده بستر ساخت بالکن ها یا دیوار های سبک طبقه بالا را فراهم میکردند، انعطاف پذیری چوب در این پیش برآمدگی ها، مقاومت ساختمان را در برابر زلزله به شدت افزایش میداد.

تصویری از بقایای بالکن در خانه رهایشی عاشقان وعارفان (ع)

تصویری از بالکن در کوچه توپچی باغ (کوچه قنادی)

تصویری از بالکن در کوچه زیارت در مرادخانی

تصویری از بالکن در یکی از خانه های رهایشی ده افغانان

تصویری از ساختمان های بالکن دار در کوچه تنور سازی شهر آرا

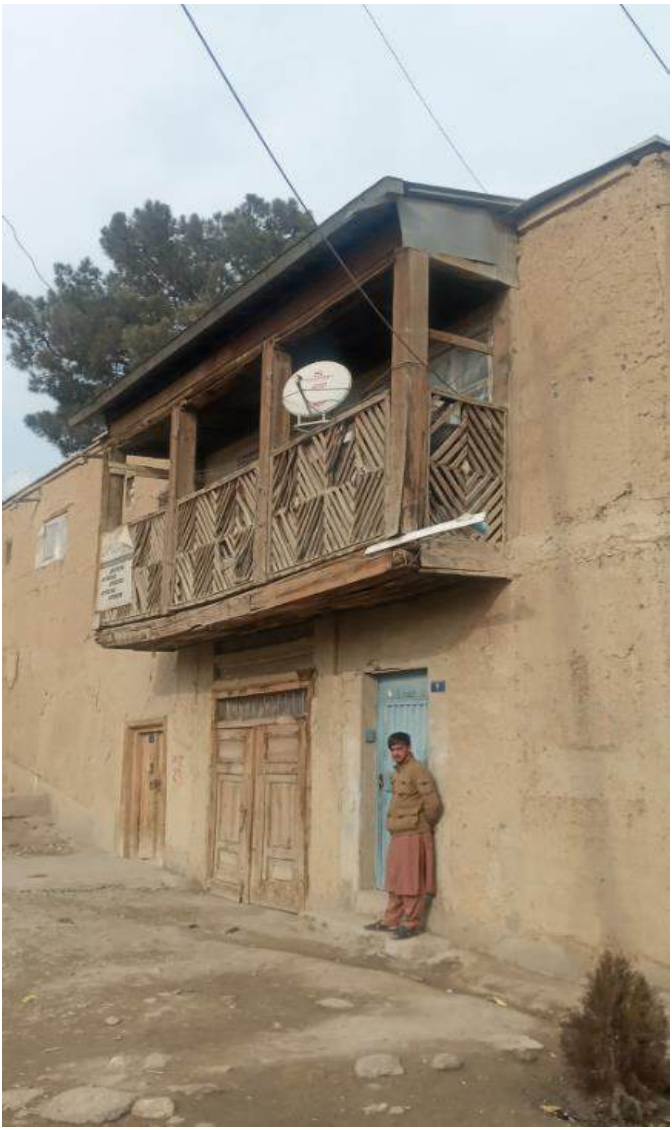
تصویری از ساختمان های بالکن دار در کوچه تنور سازی شهر آرا

تصویری از ساختمان های بالکن دار در کوچه تنور سازی شهرآرا

تصویری ازخانه رهایشی بالکن دار در کوچه شهر آرا

تصویری ازخانه رهایشی بالکن دار در کوچه تنور سازی - شهر آرا

تصویری ازخانه رهایشی بالکن دار در کوچه تنور سازی - شهر آرا

تصویری ازخانه رهایشی بالکن دار در کوچه تنور سازی - شهر آرا

بالکن ها در ساختمان های کوچه تنور سازی به مرور زمان و عدم مراقبت به موقع در حال نابودی است، زیرا ازیک طرف این بالکن ها بدون پیش برآمد لبه های بام به اندازه پیش برآمد بالکن بوده و از طرف دیگر هم توجه به آن صورت نگرفته است، و نه هم ازطرف کدام بنیادی راجع به تاریخی بودن یا نحوه حفاظت آن صورت نگرفته است.

برای اثبات داشتن بالکن ها تعداد پیش برآمد تیر های بالکن ها و دروازه های کلکین ها به شکل بالدار و قدیمی آن در ساحه قابل ملاحظه میباشد.

بالکن ها نه تنها در ساختمان های رهایشی بلکه در ساختمان های تجارتی سابقه نیز به مثل بالکن ها در ساحات رهایشی شهر کهنه کابل، به مشاهده میرسد که نمونه های بارز آنرا میتوان در کوچه مندوی کابل ملاحظه نمود.

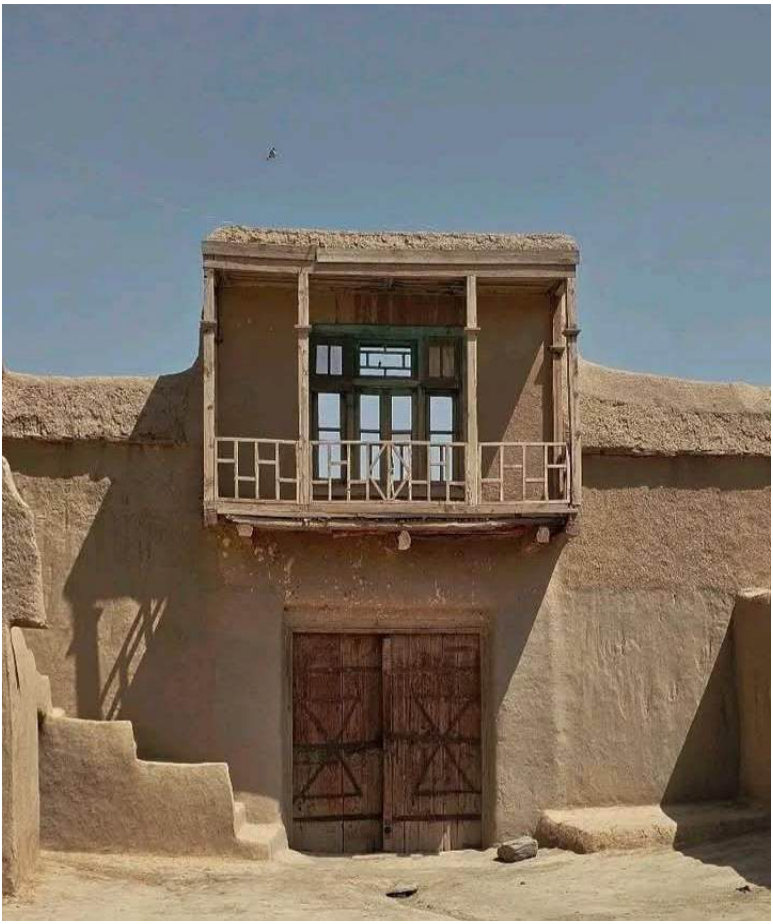

تصویری از بالکن قدیمی در کوچه مندوی کابل

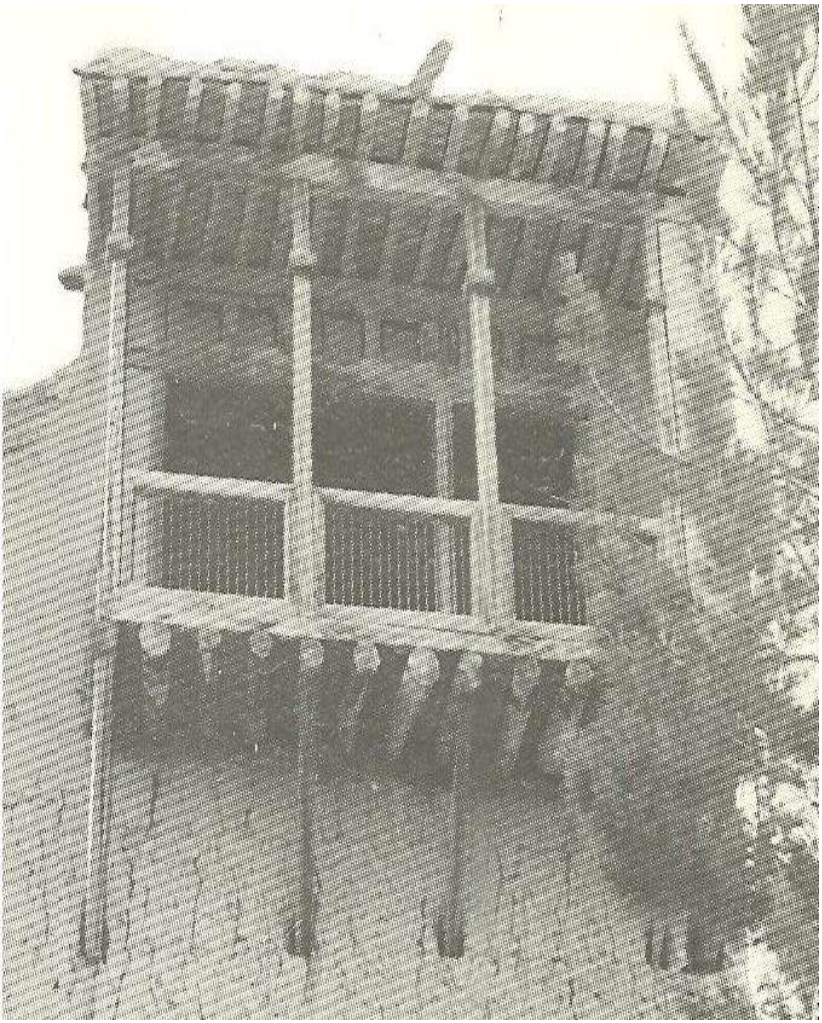

تصویری از بالکن قدیمی در کوچه مندوی کابل

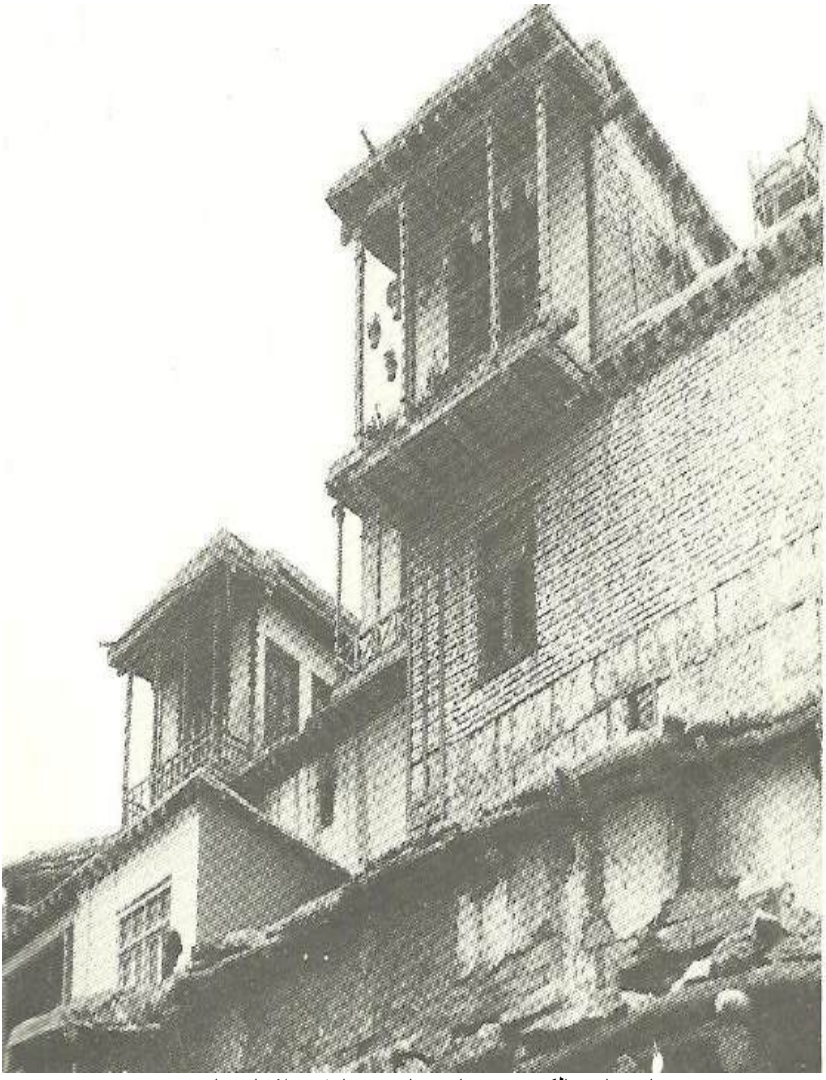
بالکن ها نه تنها در معماری بومی شهر کابل، بلکه در ساختمان های قلعه ها در ولسوالی های ولایت کابل و ولایات دیگر از قدیم نیز مروج بوده که تعداد از تصاویر آن ضمیمه گردیده است.

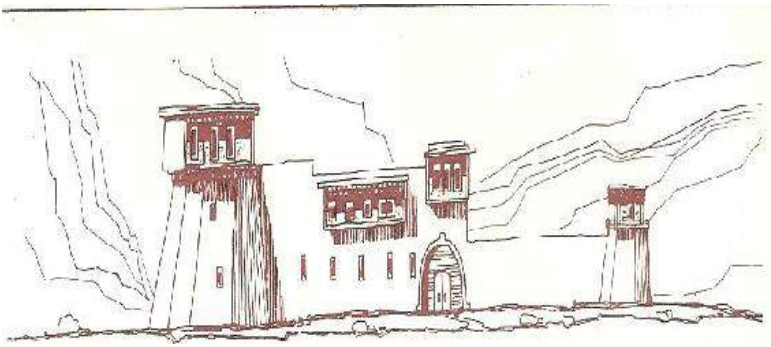
تصویر بالکن در قلعه نایب امین الله خان لوگری در ولایت لوگر

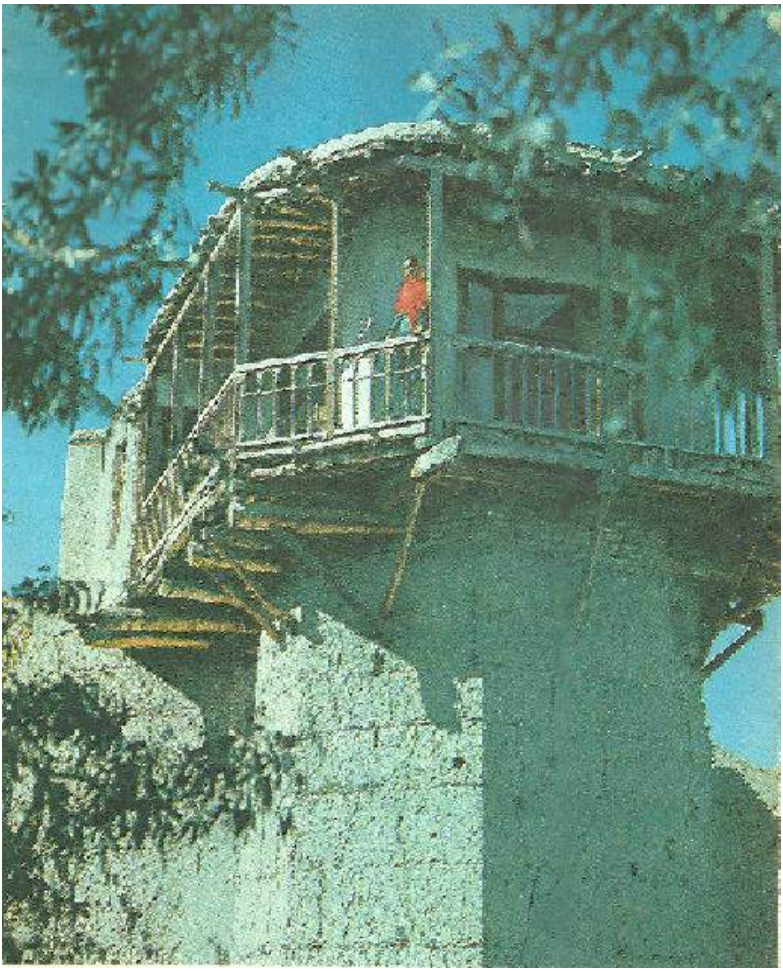
تصویری بالکن در خانه های رهایشی افغانستان

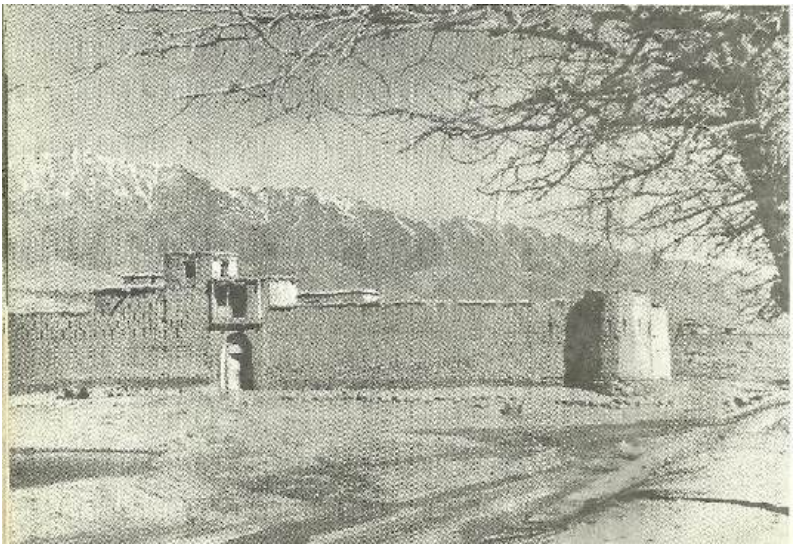
ساختمان بالکن در خانه های رهایشی افغانستان

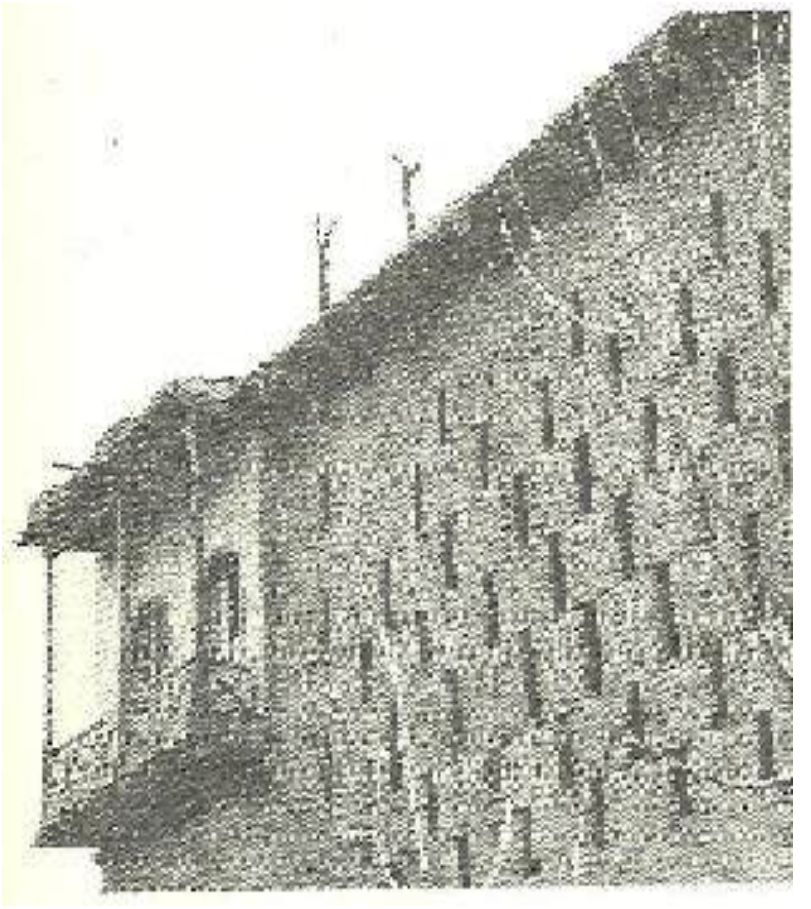
توسط ام ك سلو وییی اندازه گیری ، سکیچ برداری و ترسیم شده است

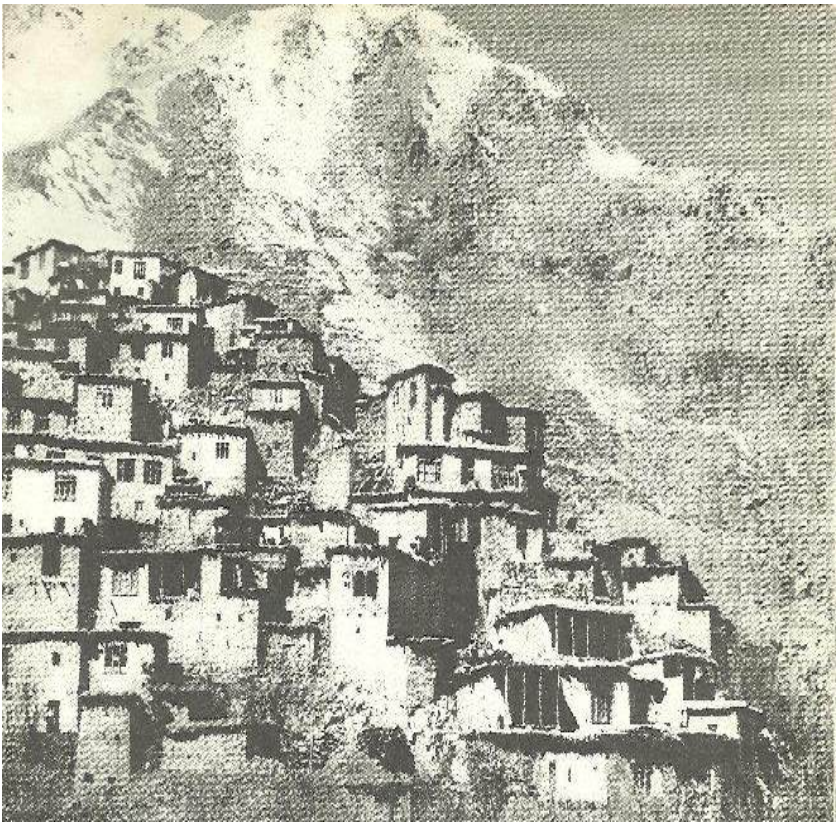
یکی از قلعه های زیبا با داشتن برج وبالکن سه طرفه در نزدیك شهر كابل

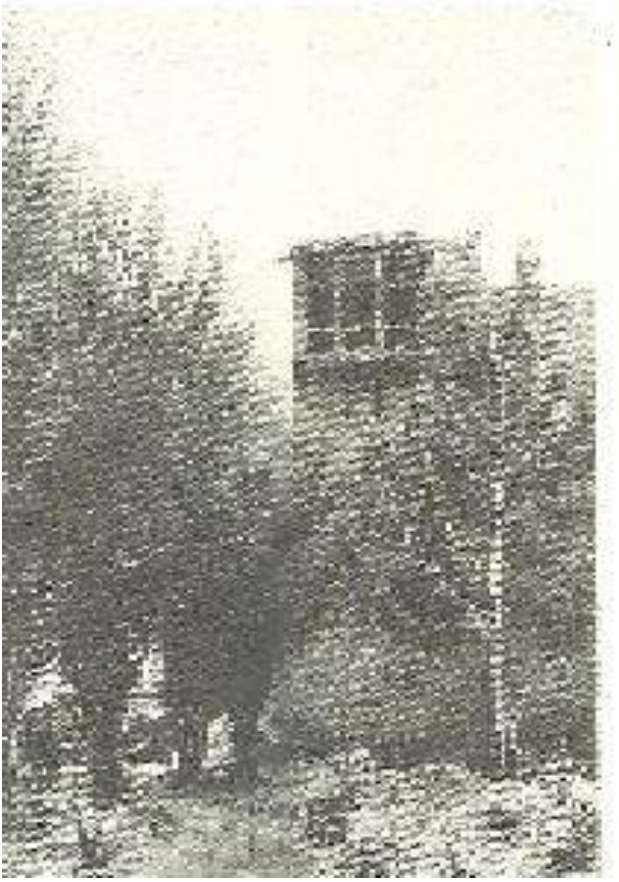
یکی از ساختمان های قلعه بالکن دار در اطراف شهر کابل

قلعه برج دار و بالکن دار، دارای دیوارهای بلند و داشتن تیرکش‌ها جهت دفاع

خانه های رهایشی بالکن دار در ریلف (میلان یا دامنه) کوه

قلعه برج دار و بالکن دار، دارای دیوارهای بلند و داشتن تیرکش‌ها جهت دفاع

ابعاد بالکن

ابعاد بالکن نظر به توانمندی اقتصادی، امکانات ساختمانی، دسترسی به چوب و بودن کارگران ماهر یا استاد کار، مختلف ساخته که در مناطق یاد شده فوق میتوان آنرا مشاهده نمود.

دربعضی مناطق این پیش برآمدگی در مقابل اتاق مهمان یا مهمانخانه در منزل دوم و سوم به سمت کوچه در نظر گرفته شده که طول آن مطابق عرض اتاق و عرض آن به اندازه های مختلف چون (٤٠ سانتی، ٨٠ سانتی، ٩٠ سانتی، ١٠٠ سانتی و تا ١٢٠ سانتی) نیز به مشاهده میرسد.

مواد پیش برآمد چوب دستک چنار وطنی بوده که قطر آن نظر به پیش برآمدگی آن از طرف استاد کار ماهر وقت تعیین و ساخته شده است.

بالای چوب دستک یا چوب گول تخته فرش بعدآ بالای آن غوره گل به اندازه ١٠ الی ١٥ سانتی، بالای غوره گل به اندازه ١٠ الی ١٥ سانتی خشکی (خاک خشک) و بالای آن کاه گل ضخیم صورت گرفته است.

در بالکن ها کوشش بعمل آمده که بالای آن نیز در قسمت های لبه بام به اندازه عرض بالکن پوشیده باشد تا باعث تر شدن سطح یا فرش بالکن نگردد.

قسمت فرش بالکن ها مساوی یا هم سطح (هم لیول) اتاق در نظر گرفته شده تا استفاده آن راحت و به مشکلات فنی روبرو نگردند.

در قسمت فرش بعضی از بالکن ها از خشت پخته مروجه وقت نیز استفاده شده است.

گرچه اکثرآ بالکن ها دارای پوشش در منازل بالاتر و یا هم بام بوده مگر این بالکن ها دارای میلان خفیف به طرف کوچه داشته تا در وقت بارندگی با شمال و جمع شدن برف زمستان به طرف کوچه آبریزه داشته باشد.

بالکن ها همه دارای کتاره بوده که بالای چوب های دستک افقی محکم بندی گردیده تا مانع افتادن اطفال و هم بزرگ سالان به طرف کوچه و پایین گردند.

قابل یاد آوری است که در بعضی از بالکن ها کتاره های آن در جنگ های داخلی به اثر اصابت راکتها و یا مرمی های توپ و هاوان تخریب و به مرور زمان از بین رفته، ولی دوباره احیا نه شده است.

ارتفاع این کتاره های چوبی نیز یک سان نبوده و درمناطق مختلف، مختلف بوده که حد پایین ارتفاع از ۷۰ سانتی متر آغاز و تا ۱۲۰ سانتی نیزمیرسد.

این کتاره ها اکثرآ از چوب ارچه وطنی توسط نجاران و کارگران ماهر وقت به اشکال ساده دارای مقطع چهار ضلعی در پلان ساخته و محکم بندی گردیده است.

غرض نوشتن ابعاد دقیق بالکن، ارتفاع و مواد کتاره لازم است تا چند بالکن را در مناطق مختلف شهر کهنه کابل به خوانش گیرم. (۳)

بالکن درکوچه توپچی باغ مربوط به گذر توپچی باغ

در تصاویر زیر دو بالکن به مشاهده میرسد که یکی آن در پوشش منزل اول بالای دکان موجوده و دوم آن در پوشش منزل سوم قرار گرفته است.

ارتفاع پایین (زیر) بالکن منزل دوم از سطح کوچه موجوده زمین یا فرش که به شکل پخته و کانکریت دیده میشود ۲۲۲ سانتی بوده و ارتفاع قسمت پایین (زیر) بالکن منزل سوم از سطح موجوده ۵۲۰ سانتی میباشد.

ارتفاعات ذکر شده در ابتدا بیشتر بوده ولی به مرور زمان بعد از پخته کاری کوچه به شکل جغل فرش و کانکریت کمتر گردیده است.

بالکن منزل دوم در ابتدا دارای کتاره چوبی بوده که در اثنای جنگ های داخلی از بین رفته و در زمان های نزدیک دورادور آن کتاره فلزی گرفته شده است.

طول بالکن ۳۸۰ سانتی بوده و عرض آن ۱۰۰ سانتی یا یک متر میباشد.

تعداد چوب دستک (گول) در بالکن منزل دوم و منزل سوم در مسیر پیش برآمد بالکن جمله ۹ اصلحه بوده که دارای محیط ٤٠ الی ٤٥ سانتی یا قطر تقریباً ١٤,٣٢ سانتی میباشد.

مواد ساختمانی در بالکن منزل دوم و سوم در ابتدا یکسان بوده ولی بعد از جنگ های داخلی و اثابت مرمی های مختلف، مواد

فرش بالکن منزل سوم فرو ریخه و صرف چند تخته بروی دستک ها دیده میشود.

مواد ساختمانی در بالکن منزل دوم بعد از دستک بندی، تخته فرش، بعدا غوره گل ۱۲ سانتی، خشکی۱۲ سانتی، و کاه گل بوده که دارای میل به سمت کوچه میباشد.

کتاره بالکن منزل سوم از چوب ارچه وطنی با ارتفاع ۸۰ سانتی بوده، دارای سر تیر، زیر تیر و دنده ها یا ستون های عمودی میباشد.

زیر تیر ها به انجام یا نوک دستک های پیش برآمده محکم بندی گردیده و ستون های عمودی به شکل ماهرانه بین سر تیر و زیر تیر بدون استفاده از میخ های مروجه فعلی، محکم بندی گردیده است.

تعداد ستون های ایستاده جمله ۸ عدد به مشاهده رسیده و در قسمت سمت راست آن تخته تزیین شده (شبکه کاری شده) بین دو ستون عمودی، محکم بندی گردیده است.

در کتاره متذکره چوب بیره وجود نه داشته ولی در سه قسمت یعنی دو کنار و وسط کمی به طرف راست چوب های عمودی اساسی بلند تر از کتاره بوده و توسط سر تیر های جدا گانه عرضانی به دیوار سمت خانه که در آن ستون عمودی وجود دارد، محکم بندی گردیده که در تصاویر زیر به خوبی و وضاحت قابل ملاحظه میباشد.

دنده های عمودی که به سر تیر و زیر تیر غرض محافظت اعضای خانواده یا استفاده کننده گان نصب گردیده، فاصله آن از مرکز یک دنده تا مرکز دنده بعدی ۲۵ سانتی متر بوده که در کتاره کنار بالکن در سمت شرق به خوبی قابل دید و تعداد آن به ۳ دنده میرسد.

در سمت غرب آن دنده ها در جریان جنگ های داخلی تخریب و بعدآ چند تخته افقی غرض دفاع یا محافظت بالکن به دنده های آغاز و نبش (نوش) توسط میخ محکم بندی گردیده است.

دنده ها به عین ریتم یا تکرار در نمای سمت شمال بالکن یا طول بالکن نیر محکم بندی گردیده است.

تعداد این دنده های عمودی جمله ۸ عدد بدون ستون های بلند میباشد که یکی آن در قسمت نبش شمال شرقی و دومی تقریبا در وسط و سمت غرب جا بجا شده است.

قابل یاد آوری است که کتاره فلزی بالکن منزل دوم که در سال های بعد از جنگ های داخلی نصب گردیده، دنده های فلزی عمودی آن به شکل کتاره های چوبی بالکن منزل سوم در نظر و نصب شده است. (۳)

تصویری از بالکن در کوچه توپچی باغ

تصویری از قسمت چپ بالکن در کوچه توپچی باغ

تصویری از قسمت راست بالکن در کوچه توپچی باغ

تصویری از بالکن در کوچه توپچی باغ

تصویری از بالکن در کوچه توپچی باغ

بالکن در کوچه کنار و سمت شرق باغ قاضی – گذر باغ قاضی

بالکن درین ساختمان به شکل ساده و پیش برآمد از چوب گول چنار وطنی با مقطع گول یا دایره وی به محیط ۳۵ الی ٤٥ سانتی متر در پلان دستک بندی و در تصاویر زیر به وضاحت به مشاهده میرسد.

تعداد مجموعی دستک های پیش برآمده درین بالکن ۱۵ اصلحه بوده و در قسمت لبه بام به اندازه ٦٥ سانتی پیش برآمد و یا پوشش دارد که بالکن را از باریدن باران و یا برف مستقیم محافظت مینماید.

تعداد دستک های پیش برآمده در لبه بام ۱۳ اصلحه بوده که فاصله بین دستک های پوشش بام مساوی نبوده، ولی با در نظر داشت اصول معماری وقت کوشش به عمل آمده تا در فاصله ۱۰۰ سانتی ۳ اصله چوب انداخته و یا قرار داده شود.

قطر دستک های بالکن منزل سوم و لبه بام تقریباً مساوی و دارای محیط ٤٠ الی ٤٥ سانتی در نظر گرفته شده که مانند بالکن منزل سوم از مواد محلی کار گردیده است.

لبه پیش برآمد درین ساختمان بدون کتاره بوده و هیچ اثر کتاره های قبلی در آن دیده نمی شود.

این لبه های پیش برآمد بام دارای میل مناسب به سمت کوچه و دارای ناوه پران میباشد.

طول این بالکن ۷۰۰ سانتی یا ۷ متر بوده که یک قسمت آن به طول ٦٥٠ سانتی متر دارای کتاره چوبی و قسمت ٥٠ سانتی باقی مانده بدون کتار دیده میشود.

نظر به ملاحظه حالت موجوده امکان دارد کتاره یک قسمت کوچک ٥٠ سانتی اخیر سمت شمال آن در اثر جنگ های داخلی تخریب شده باشد که پوشش قسمت باقی مانده بیانگر موضوع ذکر شده میباشد.

عرض بالکن یا پیش برآمد از پشت دیوار الی ختم یا پشت کتاره ٦٥ سانتی متر میباشد.

مواد ساختمانی بالکن همان چوب گول پیش برآمده بوده که بالای آن تخته از چوب ارچه وطنی نصب گردیده و بالای آن غوره گل ۱۰ تا ۱۵سانتی، بعدآ خشکی (خاک خشک) ۱۰ الی۱۵ سانتی و بعدآ ضخیم کاه گل گردیده است.

فرش بالکن دارای میلان به طرف کوچه بوده و یک عدد ناوه فلزی پران جهت آبریزه باران و یا برف در یک قسمت سمت غرب یا قسمت طولانی بالکن نصب گردیده است.

این بالکن دارای کتاره چوبی از چوب ارچه وطنی چهار کنج یا دارای مقطع مربع ساخته و تا حال به صورت درست به ملاحظه میرسد.

ارتفاع کتاره چوبی ٧٤ سانتی بوده و دارای ۳ پایه یا ستون های اساسی میباشد. این ستون ها چهار رخ بوده و مقطع آن دارای ابعاد ۹ سانتی متر x ۹ سانتی متر میباشد.

در بین ستون های عمودی ستون های دیگر هم به مشاهده رسیده که فاصله بین آنها ۵۷ سانتی میباشد.

درین ستون ها دنده های افقی کار گردیده که فاصله آن از زیر سرتیر تا بالای دنده افقی ۱٦ سانتی، فاصله وسطی بین دو دنده افقی ۳۱ سانتی و فاصله دنده تهتانی از سر سر تیر الی دنده افقی پایین نیز ۱٦ سانتی است.

در بین دو دنده افقی دو دنده عمودی کوچک نیز به ملاحظه رسیده که فاصله بین دنده های وسطی هرکدام ۱٦ سانتی میباشد.

چوب های پیش برآمد این بالکن بدون کدام اتکا بوده ولی در قسمت اتصال آن با پیش برآمد حمام دارای اتکای مایل با چوب عمودی داخل دیوار سمت کوچه میباشد، زیرا بالای چوب های دستک پیش برآمده وزن بیشتر از دیوار های خشت خام که به شکل سنج کار گردیده، میباشد. (۳)

نمای مقابل بالکن در گذر باغ قاضی

تصویری از نمای مقابل بالکن در گذر باغ قاضی

بالکن در خانه رهایشی گذر پنج، کوچه اچکزایی ها

قرار ملاحظه، صحبت با مالک و باشنده فعلی خانه، قبلا بالکن به صورت درست و منظم در منزل دوم آن وجود داشته و در جنگ های داخلی شهر کابل به آن صدمه وارد و قسمآ تخریب گردیده است.

طول این بالکن ۳٤۰ سانتی مطابق به عرض اتاق و دارای عرض ٤۰ سانتی میباشد، این بالکن برای گذاشتن گلدان های گل و هموار کردن لباس ها جهت خشک شدن از آن استفاده می شد.

این بالکن در اثر پیش برآمد چوب های دستک گول از چوب چنار ساخته شده که دارای محیط مختلف میباشد، نوع کوچک آن دارای محیط ۱۸ سانتی و سایز دیگر آن دارای محیط ٤۰ الی ٤۷ سانتی میباشد.

مواد ساختمانی بالای چوب گول همانا تخته از چوب ارچه وطنی بعدآ غوره گل ۱۵ سانتی، بعدآ خشکی ۱۲ سانتی و بالای آن کاه گل ضخیم وجود دارد که دارای میل به طرف کوچه میباشد.

این بالکن مانند مناطق دیگر شهر کهنه کابل دارای پوشش در لبه بام بوده که اندازه پیش بر آمد آن نیز ٤۰ سانتی است.

لبه بام دارای کتاره سنجی بوده که برای کار برد اعضای فامیل از آن استفاده میشود.

ارتفاع قسمت زیر بالکن تا فرش موجوده زمین ۲۱۰ سانتی و ارتفاع بالای بالکن الی زیر پوشش لبه بام ۲۵۰ سانتی متر میباشد.

در قسمت زیرچوب های پیش برآمد بالکن یک شاه تیر با دو ستون عمودی در دو کنار بالکن به نظر میرسد که در وقت بعد از جنگ های داخلی غرض اتکا به آن اضافه گردیده که محیط چوب اتکا عمودی ٤٨ الی ٥٠ سانتی و محیط چوب بالا (شاه تیر) یا سر تیر آن دارای محیط ٤٧ سانتی متر میباشد.

قابل یاد آوری است که این بالکن امتداد یافته سراچه یا مهمان خانه بوده که زیر یا تحت آن خالی و راه دخولی به ساختمان و منزل بالا میباشد.

در زمان های قبلی که سطح فرش آن مطابق فرش راهرو بوده به صفت گراچ موتر از آن استفاده به عمل می آمد ولی بعد از جغل اندازی و کانکریت کوچه سطح صفری آن پایین تر از لیول سرک بوده و استفاده آن به صفت گراچ را از دست داده است.

قرار اظهارات مالک یا صاحب خانه، این بالکن دارای کتاره چوبی بوده ولی نظر به اصابت راکت در جنگ های داخلی هم قسمت وسط کلکین و هم کتاره آن از بین رفته و برای مدت طولانی بدون استفاده مانده بود، اما در سال های اخیر توسط مالک تیر های پیش برآمد بالکن تحکیم بندی گردیده که در تصویر ذیل به شکل واضیح دیده میشود. (٣)

تصویری از بالکن در خانه رهایشی در گذر اچکزایی ها

بالکن در کوچه پنجم تنور سازی - شهرآرا
ارتفاع این بالکن ازسطح زمین موجوده ۳۲۰ سانتی متر بوده ولی امکان دارد سطح موجوده بعد از جغل اندازی و پر کاری کمی بلند تر ازسطح لیول سابقه یا وقت ساختمان بوده باشد.

طول بالکن ۵۵۰ سانتی متر و عرض آن از لبه بالکن الی سطح ساختمان دیوار ۱۲۵ سانتی میباشد، زیرا چوب های دستک پوشش منزل اول نیز به اندازه فوق از دیور بیرونی به شکل پیش برآمد یا کنسول دیده میشود.

این بالکن دارای کتاره چوبی بوده و ارتفاع آن از فرش بالکن الی بالای سرتیر کتاره ۱۳۵ سانتی متر میباشد، که از چوب ارچه وطنی به شکل جالی وطنی پابرجاست.

این جالی دو رویه یا از دو طرف خارج و داخل به فاصله وسط یا بین دو قطار جالی ۱۰ سانتی بوده که در تصاویر زیر قابل ملاحظه میباشد.

ارتفاع بالکن الی سقف مسطح شده چوبی ۲٦۰ سانتی متر بوده که چت یا سقف آن در ابتدا همانا چوب دستک وطنی چنار به محیط ٤۰-٤۵ سانتی متر و بعدآ بالای آن تخته فرش ازچوب ارچه وطنی و بالای تخته فرش آن همان مواد رایج معماری بومی افغانستان یعنی غوره گل به اندازه ۱۵ سانتی و خشکی یا خاک خشک ۱۲-۱۵ سانتی و بالای آن کاه گل ضخیم بوده، ولی نظر به گفتار مالک خانه در سال ۱۳۹۰ هجری شمسی لایه های کاه گل، خشکی و غوره گل آن برداشته شده و در عوض بالای تخته فرش آن آهن

پوش گردیده که دارای میل به طرف بیرون یا سمت جنوب (کوچه) و دارای ناوه بوده که در تصاویر زیر قابل ملاحظه میباشد.

فرش بالکن در ابتدا نیز دارای مواد ساختمانی فوق الذکر بوده و در همان سال کاه گل، خشکی و غوره گل آن برداشته صرف تخته های فرش آن تا هنوز پابرجاست.

این بالکن دارای ٤ ستون اساسی (عمودی) کناری بوده که دارای ابعاد ۲۰ سانتی در ۲۰ سانتی به شمول تخته های رویکش و از چوب ارچه وطنی ساخته و نصب شده است.

فاصله بین دو پایه در ردیف طولانی یا رویکار ۱۸۵ سانتی بوده ولی در عرض این فاصله ۹۰ سانتی میباشد، که توسط جالی چوبی با پایه ها یا ستون های عمودی باهم محکم بندی گردیده است.

قطر چوب دستک پیش برآمده ۱۵ سانتی بوده که بالای آن دستک گول به قطر ۱۳ سانتی به شکل طولی نصب و دستک های پیش برآمده را باهم ارتباط داده و بعداً بالای آن ستون های عمودی به شکل ماهرانه نصب و محکم بندی گردیده است.

قابل یا دآوری است که هر دو سقف یعنی سقف بالکن و سقف پیک بالای بالکن دارای مسطح چوبی قدیمی و همان وقت بوده ولی نظر به عدم مراقبت و ترمیمات به موقع، پوسیدگی در مسطح بالکن از سمت کوچه دیده میشود که در اثر رسیدن آب باران و یا هم آبپاشی فرش بالکن در وقت تمیز یا پاک کاری ایجاد شده است.

رویکار یا در نوک یا ختم تیر های پیش برآمد توسط تخته چوب ارچه وطنی نیز پوشانده شده و در سه طرف نما ها، روی ضخامت فرش بالکن مشاهده میشود.

ضخامت فرش بالکن با مواد ساختمانی موجوده به شمول تخته مسطح پایین، چوب دستک و تخته بالایی یا فرش موجوده بالکن جمله ۲۰ سانتی میشود.

نظر به ملاحظه پیش برآمد بالکن با مواد ساختمانی ساده و تیر های دستک یعنی ۱۲۵ سانتی خیلی زیاد به نظر رسیده ولی خوشبختانه کدام اتکا عمودی در زیر دستک های پیش برآمد دیده نمی شود.

اگر به دقت در قسمت پایین طول بالکن از سمت کوچه نگاه کنیم یک کمی لمش در قسمت وسط آن به نظر میرسد، زیر وزن پوشش بام بالکن بالای همین دستک های پیش برآمده بدون کدام اتکا بوده است.

اگر به محافظت بالکن توجه صورت نگیرد، ممکن این لمش به مرور زمان بیشتر گردد. (۳)

تصویری ازبالکن در کوچه پنج شهر آرا- تنورسازی

تصویری ازبالکن در کوچه پنج شهر آرا- تنورسازی

تصویری ازبالکن در کوچه پنج شهر آرا- تنورسازی

تصویری داخلی از بالکن در کوچه پنج شهر آرا- تنورسازی

تصویری داخلی از بالکن در کوچه پنج شهر آرا- تنورسازی

تصویری داخلی از بالکن در کوچه پنج شهر آرا- تنورسازی

لودژ یا لوج

تعریف لودژ:

پیش برآمدگی یا فرو رفتگی در یک تعمیر یا ساختمان و یا هم فضای که از سه طرف بسته و از یک طرف باز باشد، بنام لودژ یا لوج یاد میشود، به شرطی که از سطح صفری یا هم کف روی زمین بلند تر باشد.

این نوع ساختمان ها در معماری بومی کشور به ندرت دیده میشود، زیرا ساختمان های بومی به شکل بسته و جدا گانه اعمار و رشد نموده است.

از جانبی هم کوشش به عمل آمده تا اقارب در کنار هم به ساختمان سازی پرداخته که موضوع محرمیت در میان نبوده و اکثرآ محرم یکدیگر اند.

در بعضی ازساختمان های شهر کهنه کابل لودژ یا لوج بین دو همسایه که اقارب نبوده دیده و یا هم بالکن بعد از فروش خانه و یا زندگی بیگانه گان به لوج تبدیل گردیده است، که انواع این نوع ساختمان های پیش برآمد را میتوان در دامنه های کوه آسمایی و خصو صآ منطقه قول آبچکان مشاهده نمود.

قابل یاد آوری است که لودژ یا لوج معمولآ به بخش های اختصاصی یا جایگاه های خاص تماشا گران در قسمت بالایی یا کناری سینما ها را نیز لودژ (لوج) گویند.

غرض وضاحت موضوع چند تصویر از لودژ یا لوج در منطقه قول آبچکان ضمیمه گردیده است. (۳)

تصویری از خانه رهایشی لودژ دار در قول آبچکان

تصویری از خانه رهایشی لودژ دار در قول آبچکان

ارکر (بالاخانه، شاه نشین، اتاق جلو آمده یا پیش برآمده)

تعریف ارکر:

پیش برآمدگی یک قسمت کلکین دار و یا هم بدون کلکین از اتاق یا ساختمان به سمت کوچه یا فضای باز را ارکر گویند.

در خانه های سنتی و چند طبقه یی، طبقه هم سطح زمین یا هم کف معمولآ نظر به دلایل امنیتی و ساختمانی دارای دیوار های ضخیم خشتی یا پخسه یی با تهداب های سنگی که دارای غرقه و کرسی با بازشونده های کوچک میباشد.

اما در طبقات بالایی (بالاخانه) یا ارکر اکثرآ اتاق ها به سمت کوچه و ندرتآ به سمت حویلی پیش برآمدگی پیدا میکردند.

کاربرد:

- افزایش فضای قابل استفاده اتاق یا فضا
- تامین نور طبعی بیشتر
- ایجاد دید بهتر به فضای بیرونی یا خارجی
- زیبایی و تنوع در نمای ساختمان

نکته معماری:

ارکر با کلکین معمولی تفاوت دارد، زیرا تمام یا بخشی از حجم آن از خط اصلی نمای ساختمان بیرون می آید.

این کار علاوه بر بزرگ تر کردن (فراخ ساختن) یا بزرگ ساختن مساحت اعیان در طبقات فوقانی، فضای شاه نشین با دید گسترده و نور گیری عالی ایجاد میکرد.

ویژه گی های ارکر:

* از نمای اصلی ساختمان به طرف بیرون پیش برآمدگی دارد.

* معمولاً دارای کلکین ها در سه طرف میباشد.

* اغلب به صورت پیش برآمدگی (کنسولی) ازدیوار بیرون می آید.

* در قسمت بالا سقف یا پوشش دارد.

*فضای داخلی اتاق را بزرگتر و نور گیری را بهتر میسازد.

تفاوت ارکر با بالکن و لودژ (لوج)

* **ارکر:** فضای بسته و اکثراً کلکین دار که ازنما بیرون میزند.

* **بالکن:** فضای باز و قابل استفاده در بیرون ساختمان.

* **لوج:** فضای نیمه باز که داخل حجم ساختمان و یا بیرون ساختمان قراردارد.

نتیجه:

تفاوت اصلی لودژ و بالکن رابطه ها با حجم ساختمان است:

لودژ فضای فرورفته یا بیرون برامده بادو دیوار جانبی و بالکن فضای پیش برآمده از سه سمت باز است. (۳)

تصویری از ارکر در خانه های رهایشی کوچه عاشقان وعارفان (ع)

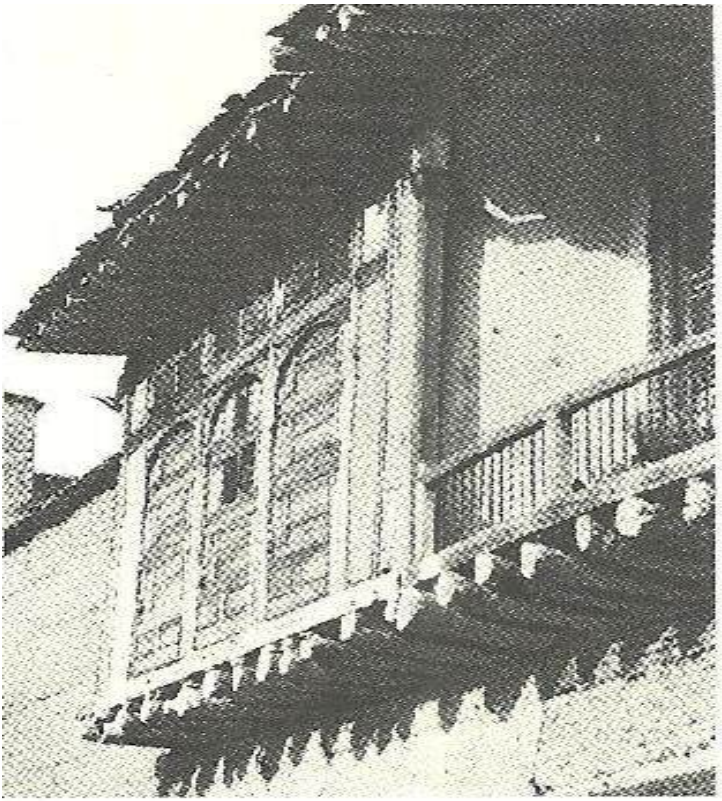
تصویری از ارکر در یکی از ساختمان های گذر توپچی باغ شهر کهنه کابل

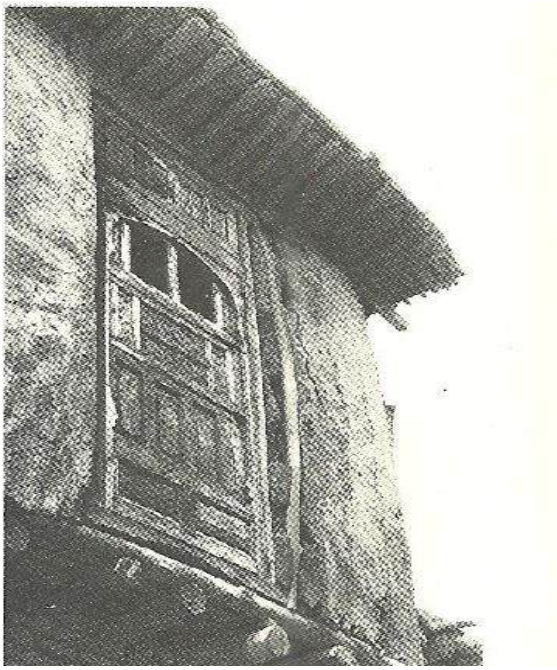
تصویری از ارکر در خانه رهایشی کوچه وکیل سلیمان - باغ قاضی

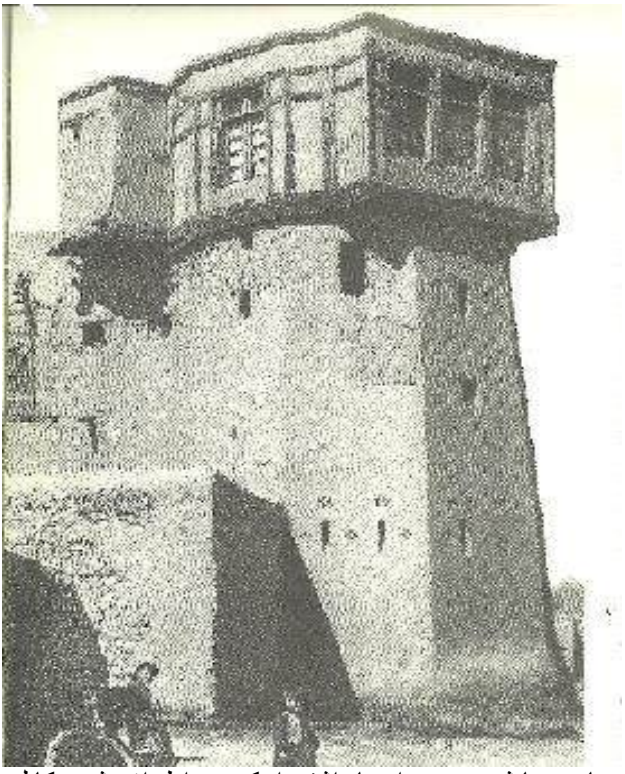
تصویری از ارکر در خانه رهایشی کوچه وکیل سلیمان - باغ قاضی

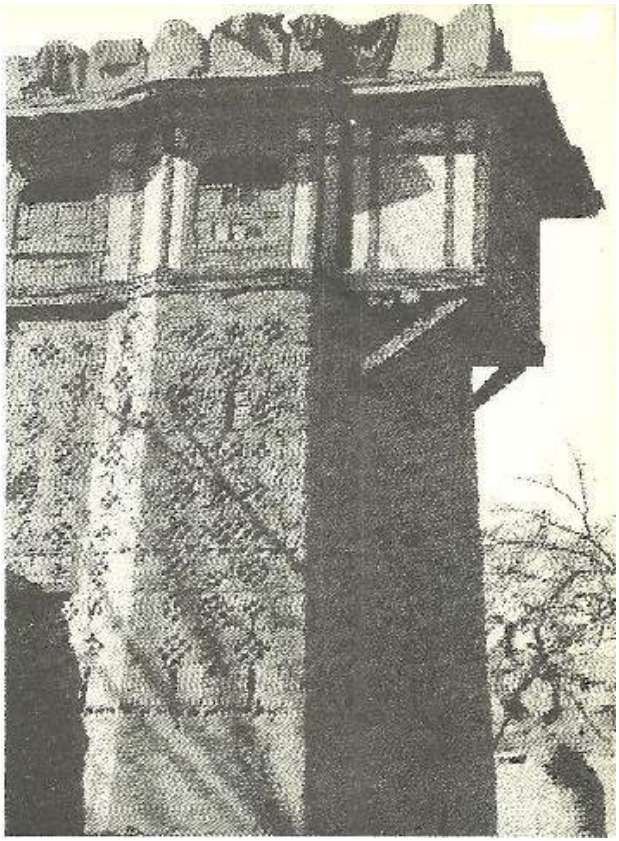
ساختمان بالکن و ارکر (برآمده گی یك قسمت از اتاق) در خانه های رهایشی افغانستان

ساختمان بالکن و ارکر(برآمده گی یك قسمت از اتاق) در خانه های رهایشی افغانستان

خانه رهایشی برج دار با داشتن ارکر در اطراف شهر کابل

قلعه برج دار با داشتن ارکر و پاراپت دفاعی

تصویری ارکر در یکی از کوچه ها درگذر شمعریز ها

تصویری از ارکر در خانه غلام نبی خان

تصویری از ارکر در کوچه دروازه لاهوری

تصویری از ارکر در خانه حاجی قاری اصغر- دروازی لاهوری

تصویری از ارکر در خانه احمد شاه گادیوان - دروازه لاهوری

تصویری از ارکر در خانه احمد شاه گادیوان – دروازه لاهوری

تصویری از ارکر در خانه احمد شاه گادیوان – دروازه لاهوری

تصویری از ارکر ساختمان قدیمی در کوچه مخزن - ده افغانان

تصویری از ارکر در خانه رهایشی در کوچه عمومی - قول آبچکان

تصویری از ارکر در خانه رهایشی در کوچه عمومی - قول آبچکان

پیک بالای کلکین

این پیک ها بنام باران گیر یا مایه ها هم یاد شده که پیش برآمدگی سقف ها در منزل دوم، سوم ساخته شده است.

این نوع پیش برآمدگی در مناطق مختلف افغانستان به مشاهده رسیده ولی در مناطق پر باران و برف مانند نورستان و بدخشان خیلی حیاتی میباشد.

کاربرد:

این نوع پیش برآمدگی ها (طره ها) مانع ریزش مستقیم آب باران و برف به روی دیوار های خشتی (خام)، پخسه و کاه گلی پایین درست یا ساخته می شدند و از فرسودگی و فرسایش اساسی ساختمان جلوگیری مینمایند.

مواد ساختمانی:

مواد پیش برآمد آن چوب گول چنار که بعدآ بالای آن تخته محکم گردیده و متعاقبآ غوره گل به ضخامت ۱۲ الی ۱۵ سانتی، بعدآ خشکی یا خاک خشک به ضخامت ۱۰ ال ۱۵ سانتی و بعدآ روی آن کاه گل ضخیم داشته و همه ساله به همرای کاه گل بام ها، کاه گل میگردد. (۳)

تصویری ازپیک بالای کلکین در ساختمان گذر توپچی باغ شهر کهنه کابل

پیک های لبه بام

این نوع پیک های پیش برآمده در اکثریت ساختمان های شهر کهنه کابل به مشاهده میرسد که هدف آن مانع مسقیم باریدن باران بروی کلکین ها، دیوار ها وبالکن ها میباشد.

این پیش برآمدگی لبه بام به اندازه های مختلف به مشاهده رسیده و ابعاد آن (طول وعرض) مطابق پیش برآمدگی و طول بالکن می باشد.

به طور مثال:

پیش برآمدگی لبه بام در خانه رهایشی کوچه باغ قاضی ٦٥ سانتی میباشد و در خانه رهایشی گذر توپچی باغ مطابق به پیش برآمدگی بالکن آن یعنی ٤٠ سانتی است .

مواد ساختمانی پیک های لبه بام:

پیش برآمد آن از چوب گول چنار وطنی بوده که بالای آن تخته از چوب های مختلف که دارای ابعاد ذیل میباشد:

طول: ٢٠٠ سانتی متر

عرض: ٢٠ سانتی متر

ضخامت: ٢,٥ الی ٣ سانتی متر

بعدآ بالای تخته ها غوره گل ١٢ الی ١٥ سانتی، خشکی یا خاک خشک ١٠ الی ١٥ سانتی بعدآ کاه گل ضخیم به مشاهده میرسد.

این پیک های لبه بام دارای میل لازم بوده و آب باران وبرف آن به سمت کوچه توسط ناوه های پران، ریخته میشود.

لبه بام ها همه ساله همرای بام یکجا کاه گل میشوند و در ترکیب گل آن مقداری از نمک میده عادی مخلوط که باعث سخت شدن بام گردیده، گشت و گذار را روی بام ها غرض استفاده و پاک نمودن برف بام ها مساعد میسازد.

در بعضی از خانه های رهایشی شهر کهنه کابل لبه های بام دارای دیوار سنجی نیز میباشد که فشار وزن را بالای چوب های دستک پیش برآمده، بیشتر میسازد. (۳)

تصویری از پیک لبه بام، خانه رهایشی درکوچه شهر آرا

تصویری از پیک لبه بام در مسجد ملا محمود – جاده تخته پل

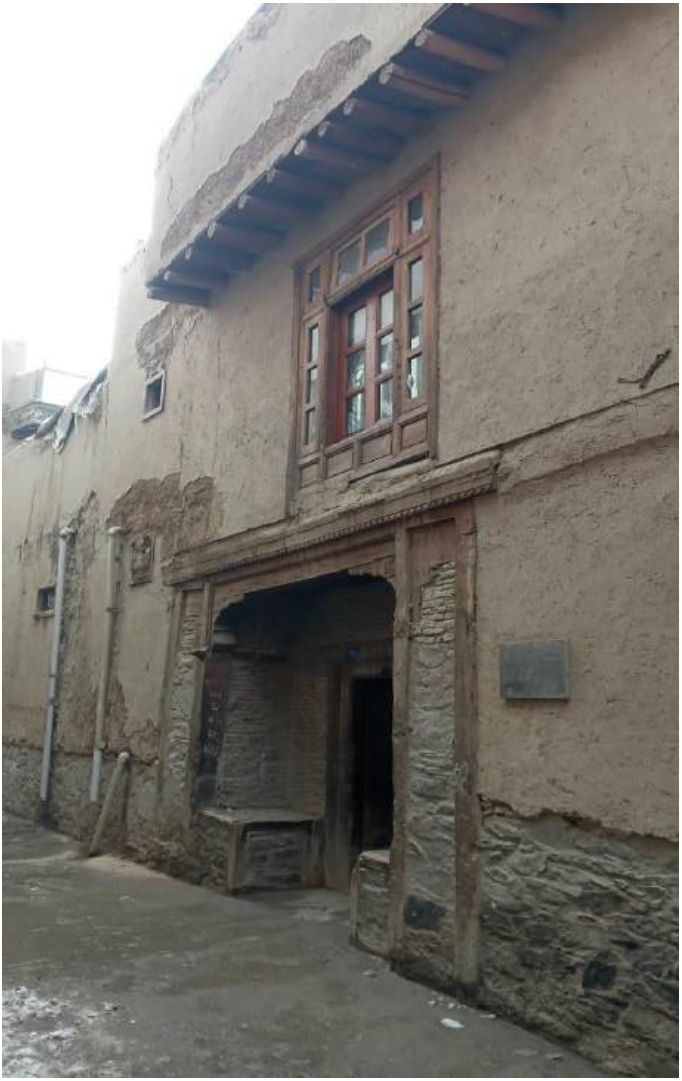
تصویری از پیک لبه بام در زیارت شاه طاووس (رح) - کوچه خرابات

تصویری از پیک لبه بام در خانه رهایشی کوچه عاشقان وعارفان (ع)

تصویری از پیک لبه بام خانه رهایشی در کوچه عاشقان وعارفان (ع)

تصویری از پیک لبه بام در یکی ازخانه های رهایشی کوچه عاشقان وعارفان (ع)

تصویری از پیک لبه بام در خانه کاکا عبدالوکیل و خاله شاه گل که چندی دفتر ساحوی بنیاد آغا خان بوده است - گذر وزیر

تصویری از پیک لبه بام در خانه کاکا عبدالوکیل و خاله شاه گل که چندی دفتر ساحوی بنیاد آغا خان بوده است - گذر وزیر

تصویری از پیک لبه بام مسجد بالا کوچه

تصویری از پیک لبه بام، خانه رهایشی طاوس در مرادخانی

تصویری از پیک لبه بام، قصر بزرگ در مرادخانی

تصویری از پیک لبه بام، قصر بزرگ در مرادخانی

تصویری از پیک لبه بام در مسجد شریف صندوق سازی

تصویری از پیک لبه بام در خانه غلام نبی خان

تصویری از پیک لبه بام در خانه غلام نبی خان

تصویری از پیک لبه بام در خانه غلام نبی خان

تصویری از پیک لبه بام مسجد شریف میرواعظ کابلی (مسجد برنده دار)

تصویری از پیک لبه بام مسجد شریف میرواعظ کابلی (مسجد برنده دار)

تصویری از پیک لبه بام در خانه محمد یعقوب در گذر بارانه

تصویری از پیک لبه بام در گذر اچکزایی ها

تصویری از پیک لبه بام در ساختمان قدیمی کوچه مخزن – ده افغانان

پیش برآمدگی گالری

تعریف گالری:

گالری در معماری به فضای گفته میشود که معمولاً به صورت یک راهرو یا فضای باز و کشیده در داخل یا خارج ساختمان طراحی میگردد و امکان دسترسی، ارتباط و حرکت میان بخش های مختلف ساختمان را فراهم میسازد.

گالری ممکن است در یک و یا چندین طبقه ساخته و گاهی به صورت فضای مشرف به سالون یا حویلی مرکزی باشد.

انواع گالری ها:

- گالری داخلی

فضای ارتباطی در داخل ساختمان که به اتاق ها یا بخش های مختلف دسترسی دارد.

- گالری خارجی

راهروی در بیرون ساختمان که معمولآدر امتداد نما قرار میگیرد.

- گالری مرتفع (طبقه ای)

فضایی در طبقه بالا که به سالون بزرگ یا فضای مرکزی ساختمان مشرف است.

- گالری هنری

فضایی برای نمایش آثار هنری، نقاشی ها و مجسمه ها.

- گالری در سالون اجتماعات

فضای مرتفعی در قسمت بالای ساختمان برای نشستن تماشاگران استفاده میشود.

تفاوت گالری با راهرو:

راهرو: عمدتآ برای عبور و دسترسی طراحی میشود.

گالری:علاوه بر عبور و دسترسی، میتواند برای توقف، تماشا، نمایش و ارتباط بصری نیز استفاده گردد.

نکته معماری :گالری در ساختمان های سنتی افغانستان نیز به شکل راهروهای باز و نیمه باز، به خصوص در اطراف حویلی مرکزی دیده میشود.

این نوع پیش برآمدگی یا اتصال فضای دهلیز مانند در بسیاری مناطق، خانه های رهایشی و بعضآ در مساجد کشور به ملاحظه رسیده و تا حال پابرجاست.

در بعضی از ساختمان های موجوده این برآمدگی متصل ساختمان با داشتن ستون های چوبی از فرش منزل اول یا هم کف آغاز و دارای پایه ها یا ستون های کندنکاری شده زیبا از چوب ارچه وطنی به مشاهده رسیده که در منازل بالایی آن تکرار و دارای پوشش مانند بام با تمام مواد ساختمانی آن میباشد.

این نوع پیش برآمدگی که دارای طول و عرض مختلف نظر به ضرورت، استفاده و امکانات مواد ساختمانی و وجود کار گران ماهر وقت ساخته شده است.

سقف اکثر این پیش برآمدگی ها توسط مسطح چوبی پوشانیده شده که از یکطرف زیبا و از طرف دیگر مقاومت ساختمان چوبی پوشش و ستونهای استاده (پایه های چوبی) را بیشتر میسازد.

این نوع مسطح ها در ساختمان های رهایشی ولایت نورستان و کنر بیشتر از نقاط دیگر کشور مروج بوده، زیرا دراین ولایت با پیدایش چوب ارچه زمینه گالری را مساعد ساخته است.

قابل یاد آوری است که این گالری های دارای کتاره های زیبا از چوب ارچه با داشتن ارتفاعات مختلف در کتاره های مختلف بوده که در تصاویر زیر به خوبی قابل ملاحظه میباشد. (۳)

تصویری از گالری منزل دوم مسجد عاشفان وعارفان (ع)

تصویری از گالری منزل دوم مسجد عاشفان و
عارفان (ع)

تصویری از گالری در خانه رهایشی کوچه عاشقان وعارفان (ع)

تصویری از گالری در خانه های رهایشی کوچه عاشقان وعارفان (ع)

تصویری از گالیری خانه رهایشی در کوچه عاشقان وعارفان (ع)

تصویری از گالیری در خانه رهایشی کوچه عاشقان وعارفان (ع)

تصویری از گالری مسجد شریف دیوان بیگی (شتر خانه)

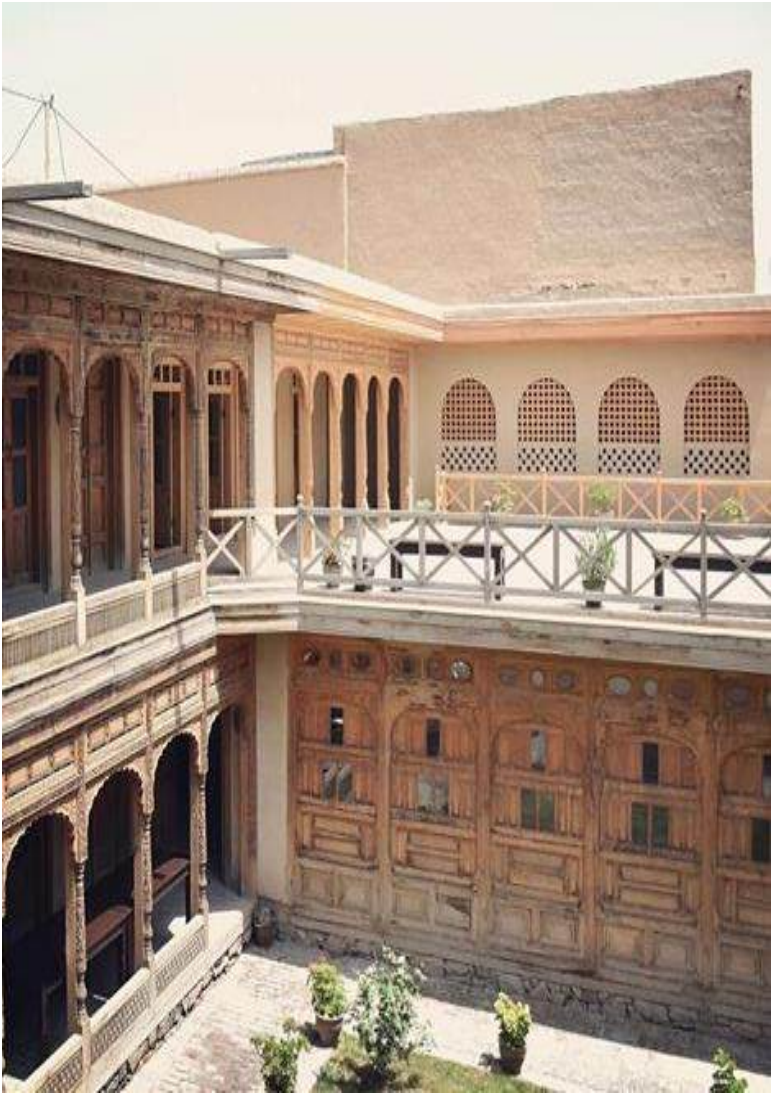
تصویری داخلی گالری مسجد بهاری حضرات مجددی

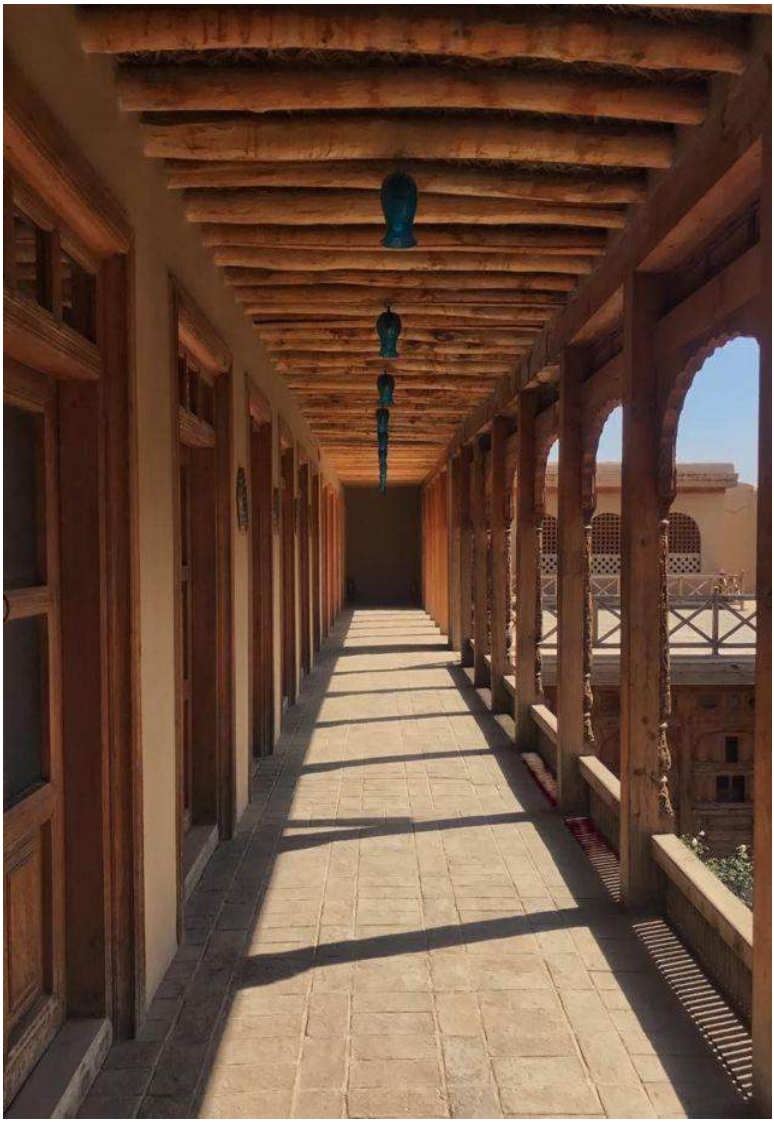
تصویری از گالری چهل خانه (چهل اتاق) واقع در چنداول

تصاویری از گالری در خانه قدیمی واقع چنداول

تصویری از گالری در قصر بزرگ مرادخانی

تصویری از پیک گالری، قصر بزرگ در مرادخانی

تصویری از گالری در قصر بزرگ مرادخانی

تصویری از گالری در قصر بزرگ مرادخانی

تصویری از گالری در قصر بزرگ مرادخانی

تصویری از گالری در قصر بزرگ مرادخانی

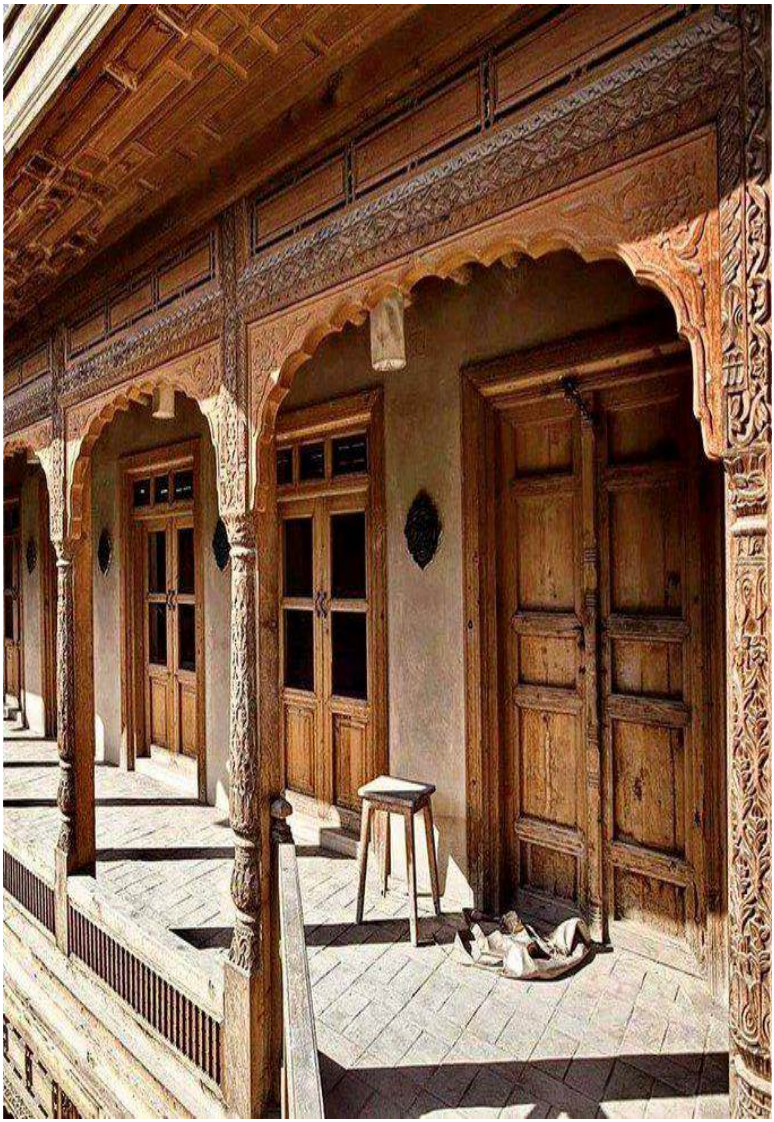
تصویری از گالری در قصر بزرگ مرادخانی

تصویری از گالری در قصر بزرگ مرادخانی

تصویری از گالری در قصر بزرگ مرادخانی

تصویری از گالری در قصر بزرگ مرادخانی

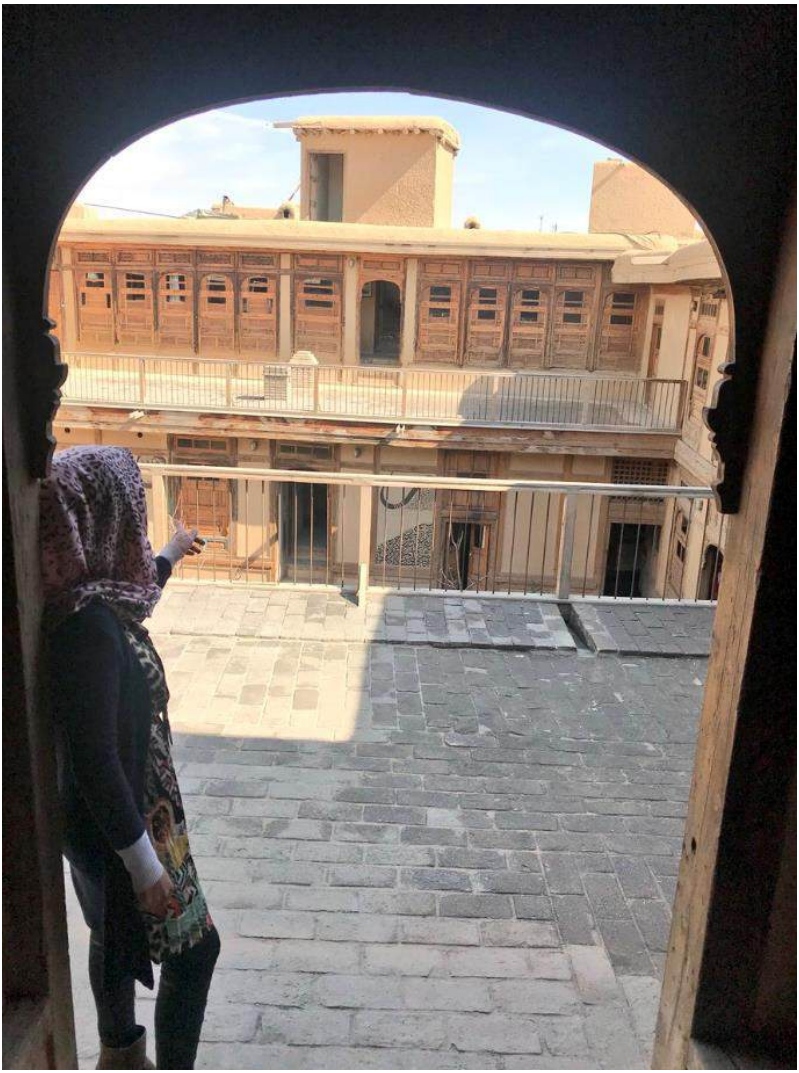
تصویری از گالری در قصر بزرگ مرادخانی

تصویری از گالری در قصر بزرگ مرادخانی

تصویری از گالری در قصر بزرگ مرادخانی

تصویری از گالری در قصر بزرگ مرادخانی

تصویری از گالری در قصر بزرگ مرادخانی

تصویری از گالری در قصر بزرگ مرادخانی

تصویراز گالری در مسجد شریف مولوی عبدالرازق

تصویر از گالری در مسجد شریف مولوی عبدالرازق

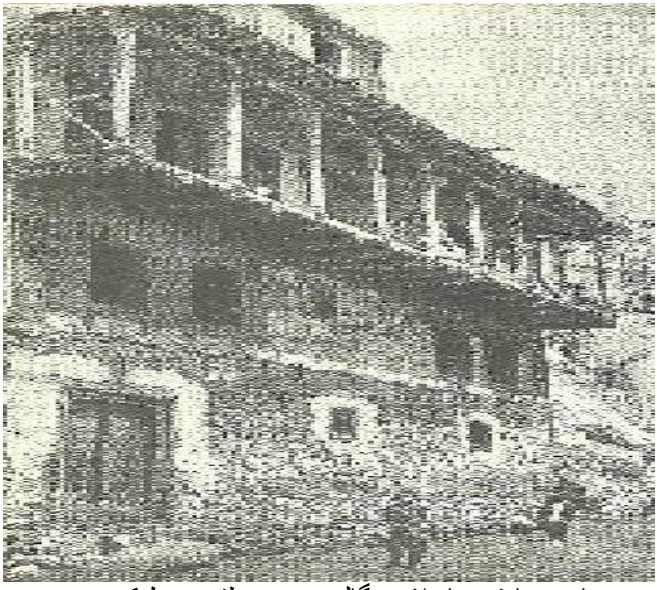
تصویر از گالری در مسجد شریف مولوی عبدالرازق

تصویری از گالری در خانه غلام نبی خان

تصویری از گالری در سرای پیشاوری ها

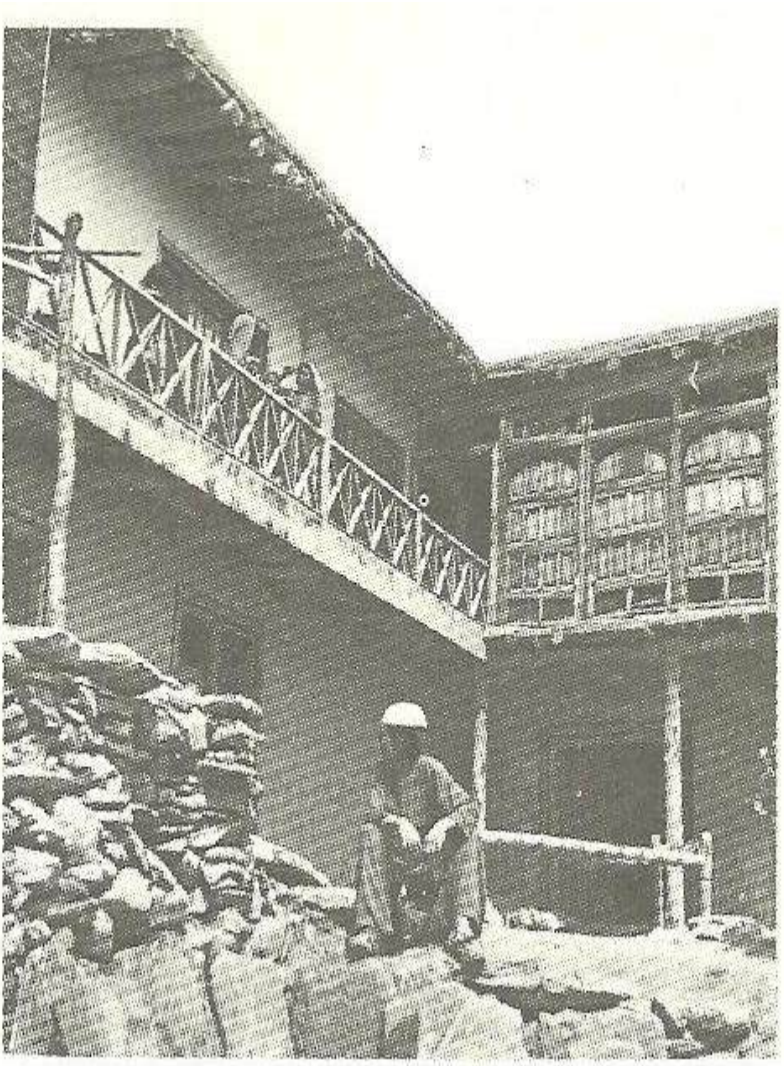
خانه رهایشی با داشتن گالیری درمنطقه وسط کوهی

تصویری از گالری در سرای پیشاوری ها

تصویری از گالری در سرای پشاوری ها

گالری در یکی از ساختمان های وسط کوهی

ماخذ:

۱- زونبندی اقلیم و زلزله افغانستان / داکتر مهندس حشمت الله اتمر / حمل ۱٤۰۰ هجری شمسی / کابل / افغانستان

۲- معماری افغانستان / ترجمه داکتر مهندس حشمت الله اتمر/

سال ۱۳۹٤ هجری شمسی/ کابل / افغانستان

۳- تحقیقات میدانی

نوت:

تصاویر سیاه و سفید از کتاب معماری افغانستان / ترجمه داکتر مهندس حشمت الله اتمر/ سال ۱۳۹٤ هجری شمسی/ کابل / افغانستان گرفته شده است.

لست کتاب های چاپ شده

۱. معماری افغانستان
۲. اطلاعات، اصول و قواعد طراحی در معماری (بخش شفاخانه ها)
۳. راهنمود طلایي (برای اساتید انستیتوت های تخنیکي و ساختمانی افغانستان)
٤. رسم تخنیک (گامی به سوی دنیای انجینری) جلد اول
٥. رسم تخنیک (گامی به سوی دنیای انجینری) جلد دوم
٦. اطلاعات، اصول و قواعد طراحی در معماری (بخش اداری)
۷. معماری اصیل شهر کابل (مرادخانی)
۸. معماری شهر کابل (بی بی مهرو)
۹. افغانستان در قرن تکنالوژی
۱۰. زونبندی اقلیم و زلزله افغانستان
۱۱. صدقه جاریه / دنیای انجینری
۱۲. آموخته های ناب از طراحی تا نظارت جلد اول (۱۹۹۰ الی ۲۰۲۱)
۱۳. داستان حقیقی با مقیاس معماری
۱٤. فرار از کشور- با تصاویر مستند
۱٥. نقش دانشمندان مسلمان در فن معماری و مهندسی
۱٦. پخسه در افغانستان
۱۷. بنیا نگذاری اولین مساجد توسط افغانها در آسترلیا
۱۸. آموخته های ناب از طراحی تا نظارت

جلد دوم (۱۹۹۰ الی ۲۰۲۱)
۱۹. منار جام - الهامی برای قطب منار
۲۰. آموخته های ناب از طراحی تا نظارت
جلد سوم (۱۹۹۰ الی ۲۰۲۱)
۲۱. جام یا کلیان (کلان)
۲۲. معماری گل و چوب (معماری شهر کهنه کابل) جلد اول
۲۳. معماری گل و چوب (معماری شهر کهنه کابل) جلد دوم
۲٤. معماری گل و چوب (معماری شهر کهنه کابل) جلد سوم
۲۵. چېر ته چې قانون نه شته (ګډوډی د افغانستان په معماری کې)
۲٦. مډرنه جوما تونه ,, پخوا او نن ،،
۲۷. هله جور کو (نی پخسه – مقاوم زلزله)
۲۸. اطلاعات، اصول و قواعد طراحی در معماری (بخش مساجد)
۲۹. اطلاعات، اصول و قواعد طراحی در معماری (بخش مکاتب)
۳۰. هنر و صنعت چوب در مرادخانی
۳۱. هنر و پیشه حکاکی - زرگری در مرادخانی
۳۲. هیچ (چهل داستان واقعی)
۳۳. معماری اصیل شهر کابل
(تشریح مورخ ۱۷ ماه میزان سال ۱۴۰۱ پوهنتون پولی تخنیک کابل)
۳٤. ۴۰- چهل

.....

۳۵. مجنون او ګلچېن (پښتو ناول)
۳٦. در جستجو (ناول به زبان دری)
۳۷. تفاوت ها تفاوت می آورد (کتاب تصویری)
۳۸. مجموعه از دروس دینی مولوی صاحب خیرالله مخدوم (جلد اول)
۳۹. برف ها آب میشود
٤۰. رسم و تخنیک (گامی به سوی دنیای انجینری) جلد سوم
٤۱. آرزو و امید (ناول به زبان دری)
٤۲. بودا ښکاری (پښتو ناول)
٤۳. نامنونی ژوی (پښتو ناول)
٤٤. د اسلامی معماریٔ پیل
٤۵. حیوانات شوخ (ناول به زبان دری)
٤٦. مجموعه از دروس دینی مولوی صاحب خیرالله مخدوم (جلد دوم)
٤۷. د شپېلیٔ مینه (مه ینه) په کچه ګړیٔ کې (پښتو ناول)
٤۸. حشمت خان د کلا معماری
٤۹. د افغان الک او آذری جلیٔ مینه (پښتو ناول)
۵۰. د وچو ښونه او پارکونو معماری
۵۱. د یوې ښونکې مینان په یوه ټولګی کې (پښتو ناول)
۵۲. د ژرنده ګړی ماما مینه (پښتو ناول)
۵۳. په اسلامی نظام کې ودانیز پرمختګ
۵٤. شپنه ادې (پښتو ناول)
۵۵. بې زده کړې پوی (پښتو ناول)
۵٦. د مینې تاو (پښتو ناول)

۵۷. (BIM) په خپله ژبه - په نړۍ کې تر ټولو نوې او ګړندۍ کړنلاره د معمارانو او اینجینیرانو(انجینرانو) له پاره
۵۸. مجموعه از دروس دینی مولوی صاحب خیرالله مخدوم (جلد سوم)
۵۹. سیدو او عیدو - د کوشنیوالی خواږه ملګری (پښتو ناول)
٦٠. د یوې میاشتې **ناوې** (پښتو ناول)
٦١. دځاځکو هار (د یوه سړی لنډې کیسې)
٦٢. د کابل ښار اصلی معماری (مراد خانی)
٦٣. کوشنۍ سوداګره (پښتو ناول)
٦٤. د کابل ښار معماری - بی بی مهرو
٦٥. سرغندوی (ناب، مشهور) پوډری
٦٦. ډارونکی سپلاب (پښتو ناول)
٦٧. خواریکښ قاضی (پښتو ناول)
٦٨. د پخوانیو جوماتونو توپیر د نن سره
٦٩. د مور وژونکی (قاتل)، (پښتو ناول)
۷۰. د مور مېړه (پښتو ناول)
۷۱. مجموعه از دروس دینی مولوی صاحب خیرالله مخدوم (جلد چهارم)
۷۲. لېونی ملا (پښتو ناول)
۷۳. ځوان شهید (پښتو ناول)
۷٤. توده ږېرستن (پښتو ناول)
۷۵. نورک اکا (پښتو ناول)
۷٦. غریبک (پښتو ناول)
۷۷. د ژوند خوږې او ترخې (پښتو ناول)
۷۸. الماء [دیارلس کلنه فلسطینۍ انجلی تر نړېدلې ودانۍ (پښتو ناول)]
۷۹. مجموعه از دروس دینی مولوی صاحب خیرالله مخدوم

(جلد پنجم)

۸۰. ادبی لښتې / چوب ادبی
۸۱. د ښاروالۍ کاریګر (پښتو ناول)
۸۲. د خاورو لاندې ښار (د عینک مسو کان ته څېرمه)
۸۳. شهری زیر خاک (نزدیک معدن مس عینک)
۸٤. ساختمان های کانتینری
۸۵. کانټینری ودانی
۸٦. Architecture of Buddist temple in Kabul city
۸۷. ښکلې هوسی (پښتو کیسه)
۸۸. خړه بیزو(پښتو کیسه)
۸۹. سور تنور(پښتو ناول)
۹۰. سپین کارغه (پښتو داستان)
۹۱. لېونی لېوه (پښتو داستان)
۹۲. بندی مرغه (پښتو داستان)
۹۳. بې وخته سېلاب (پښتو ناول)
۹٤. ملا نصرالدین سره د دوکې پایله (پښتو ناول)
۹۵. د پوی بهلول غوره پرېکړه (پښتو داستان)
۹٦. د کابل ښار لمړی ګمرک اداری ودانی معماری
۹۷. ناکامه مینه (پښتو ناول)
۹۸. سنګلاخ دره او معماری
۹۹. عشق در کانتینر ها (ناول به زبان دری)
۱۰۰. مادل اندازه ګیری اسلامی
۱۰۱. په ګاونډ هېواد کې زړه بایلل (پښتو ناول)
۱۰۲. بازی ها وسپورت های محلی مردم افغانستان - جلد اول
۱۰۳. منار های غزنی – گذشته و حال
۱۰٤. تورې چشمې (عینکې) پښتو ناول
۱۰۵. د چک ولسوالۍ نه (۹) برجه کلا

١٠٦. د یوې شپې ناوې (بهرنی پښتو ناول)
١٠٧. ښکلا (پښتو ناول)
١٠٨. د نارنج غونډۍ
١٠٩. د چوکې دهقان (بزگر، کروندگر)
١١٠. مشت نمونه خروار
١١١. قلعه برگد عبدالاحمد خان
١١٢. قلعه بلند کلوله پشته
١١٣. منار غزنی الهامی برای منار جام
١١٤. د افغانستان تاریخی کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه
١١٥. د کونړ (کنړ) کلی والی ودانۍ او وروستۍ زلزله
١١٦. در آرزوی انجنیر شدن
١١٧. پاڼه ژړه شوه (پښتو ناول)
١١٨. ټوکې، ټکالې/ لمړی ټوک
١١٩. روسۍ اینګور (پښتو ناول)
١٢٠. برگشت (ناول به زبان دری)
١٢١. د ژوند یادونه / خاطرات زندگی
١٢٢. یک بام و دو هوا در معماری شهر کهنه کابل
١٢٣. ساختمان های سنجی در شهر کابل
١٢٤. منار زادیان
١٢٥. پیش برآمدگی در معماری بومی افغانستان

.....

لست کتاب های تحت کار

۱. هنر خطاطی و میناتوری در مراد خانی
۲. هنر کلالی در مراد خانی
۳. بې وخته باران
۴. د ژوند پای

در صورت وقت و امکان

١. پخسه در افغانستان (به زبان انگلیسی)
٢. تاریخ معماری افغانستان
٣. حویلی های آسمان خراش
٤. ارتباط گذ شته، حال و آینده در معماری
٥. استعداد، سرعت و اقتصاد در معماری افغانستان
٦. شیطان چراغ
٧. خاطره ها

Contilever In Traditional Afghan Architecture

Written by: Architect PHD Hashmatullah Atmar